

Vilka var de?

Nätuniversitetets studenter ht 2003

Gunilla Mårald
Pernilla Westerberg

Umeå Centre for Evaluation Research
February 2005

Förord

Vid Centrum för utvärderingsforskning vid Umeå universitet bedrivs sedan år 2003 en utvärdering av Nätuniversitetets studentnytta. Uppdragsgivare är Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. Föreliggande rapport är en delstudie inom projektet. Tidigare delstudier inom projektet har bland annat behandlat attityder till och erfarenheter av Nätuniversitetet och IT-stödd distansutbildning, Myndigheten för Sveriges nätuniversitets webbportal, IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård ur studenternas perspektiv samt utvecklingsmiljöer för IT-stödd distansutbildning. Kommande delstudier inom projektet kommer bland annat att behandla genomströmning/avbrott inom Nätuniversitetets utbildningar, IT-stödd distansutbildning inom naturvetenskap och teknik ur studenternas perspektiv samt arbetsgivares syn på IT-stödd distansutbildning.

Föreliggande rapport bygger på ett material vars syfte har varit att kunna beskriva det studentpopulation som återfinns inom Nätuniversitetets utbildningar samt att tjäna som underlag för en diskussion kring hur väl ambitionerna bakom etablerandet av Nätuniversitetet uppfylls, i termer av att nå ut till ”nya studerandegrupper”.

Umeå februari 2005
Gunilla Mårald
Pernilla Westerberg

Innehållsförteckning

<i>Förord</i>	2
<i>Inledning</i>	4
<i>De svenska studenterna</i>	4
<i>Social snedrekrytering blir social bredrekrytering?</i>	6
<i>Det livslånga lärandet</i>	8
<i>Syfte och frågeställningar</i>	9
<i>Data</i>	10
<i>Begrepp</i>	11
<i>Nätuniversitetets studenter höstterminen 2003</i>	12
<i>Kön och ålder</i>	12
<i>Tidigare studier</i>	13
<i>Social bakgrund</i>	15
<i>Studiemedel</i>	18
<i>Nationell bakgrund</i>	19
<i>H-region</i>	19
<i>Studenter i glesbygd</i>	21
<i>Barn</i>	22
<i>Sammanfattning</i>	22
<i>Studenternas ”boendenärhet” till högskoleort/kursort</i>	25
<i>Närhet till högskoleorten</i>	25
<i>Närhet till kursorten</i>	26
<i>Sammanfattning</i>	27
<i>Sammanfattande diskussion</i>	28
<i>Litteraturförteckning</i>	31
<i>Bilaga 1</i>	32
<i>Bilaga 2</i>	33

Inledning

I propositionen *Den öppna högskolan* skriver man:

”Regeringen anser att den högre utbildningen måste kunna erbjudas fler människor och människor med olika bakgrund samt göras mer tillgänglig i tid och rum än vad den för närvarande är. Dessutom bör den högre utbildningen kontinuerligt utvecklas för att svara mot nya behov i samhället.”¹

Att göra den högre utbildningen mer tillgänglig kan fylla flera syften. Det kan göra det möjligt för människor att ”oavsett” livssituation delta i högre utbildning under mer flexibla former. Med etablerandet av ett nätuniversitet och ett utökat utbud av IT-stödd distansutbildning kan man nå nya grupper som inte tidigare deltagit i högre utbildning, här finns en ambition att också kunna bredda rekryteringen till den högre utbildningen. I utredningen *Tre vägar till den öppna högskolan* skriver utredaren om vägar att nå en breddad rekrytering till den högre utbildningen i Sverige:

”Distansutbildning har en lång tradition i Sverige. Många personer har gjort ”klassresan” med hjälp av den gamla tidens korrespondensstudier. Den utveckling, som bl.a. Nätuniversitetet är ett uttryck för, är i sammanhanget positiv.”²

Genom en mer flexibel högre utbildning underlättar man också för alla dem som vill delta i fortbildning och vidareutbildning. Här har ett begrepp som det livslånga lärandet stor betydelse. Ökade möjligheter att delta i högre utbildning är självklart av värde för de enskilda individerna men att fler får möjlighet till, och genomför, högre utbildning är av stor betydelse också för den regionala utvecklingen och för landets möjligheter till tillväxt. Det finns med andra ord all anledning att följa upp hur väl man med etablerandet av Nätuniversitetet och ett utökat utbud av IT-stödd distansutbildning bidrar till att uppfylla dessa ambitioner.

De svenska studenterna

Vad vet vi då om studenterna i Sverige? Högskoleverket samlar in statistik rörande bland annat kön, ålder, social bakgrund och nationell bakgrund för de studenter som påbörjar studier vid landets högskolor och universitet. Högskoleverket bedrev också under 1990-talet ett projekt, StudS (Studenterna i Sverige), vars syfte var att beskriva studenter vid högskolor och universitet. En av utgångspunkterna för projektet var att ”studenter inte bara har ett liv som högskolestuderande utan att det vid sidan av studierna finns en rad förutsättningar och omständigheter som påverkar studierna och tillvaron som student”³. I de delrapporter som ingår i StudS-projektets rapportserie behandlas en rad frågor som är av vikt för denna studie. En aspekt som tas upp i en av delrapporterna från StudS-projektet är det livslånga lärandet, i rapporten använder man emellertid också begreppet återkommande utbildning. Resultaten visar att studenter i högre utbildning är en ytterst heterogen grupp, att det finns stora skillnader i studiemönster och att många studenter ägnar sig åt ett livslångt lärande/återkommande studier. Författaren Lars Brandell skriver:

”... dagens studenter liksom tidigare generationer studenter ”utnyttjar” och har utnyttjat högskolesystemet på många olika sätt mot bakgrund av sin egen personliga situation. En och samma student kan under olika delar av sitt liv bedriva högskolestudier av varierande skäl. Under en viss tid läser man för att få en viss examen. Därefter kan man efter en kortare eller längre tids uppehåll komma tillbaka för att fördjupa sig inom de områden man läst tidigare. Man kan också komma tillbaka för att med olika syften läsa något helt nytt.”⁴

¹ Prop. 2001/02: 15 (2001): *Den öppna högskolan*, s 109. Stockholm.

² *SOU 2004:29 Tre vägar till den öppna högskolan*, s 157. Betänkande av Tillträdesutredningen. Stockholm

³ Brandell, Lars (1998): *Nittioalets studenter: Bakgrund och studiemönster*, s 9. StudS Arbetsrapport Nr 2, Högskoleverket. Stockholm.

⁴ Brandell, Lars (1998): *Nittioalets studenter: Bakgrund och studiemönster*, s 16. StudS Arbetsrapport Nr 2, Högskoleverket. Stockholm.

I rapporten diskuteras vilka faktorer som bidrar till hur en students studiemönster gestaltar sig. De variabler som är mätbara; så som till exempel ålder, betyg och social bakgrund, kan endast till viss del förklara ”varför det blir som det blir”. Brandell skriver: ”Varje persons studielopp är ytterst individuellt och påverkas både av ramfaktorer av olika slag: antagningsregler, studie-medelsregler o.s.v. och studentens egen privata situation, livsmål, självförtroende, tidigare erfarenhet m.m.”⁵ Nedan ges exempel på de olika faktorer som i samspel skapar de enskilda studenternas studiemönster.

- De *inre ramfaktorerna* handlar om hur de bestämmelser som finns i det svenska högskolesystemet sätter gränser för vad som är möjligt att göra.
- De *yttre ramfaktorerna* handlar om ”mer generella omständigheter i samhället” som påverkar människors möjligheter att delta i högre utbildning
- ”*Tidsandan*” har också betydelse. Hur man ser på högre studier och vilket värde högre studier tillmäts varierar i rummet och över tiden.
- Den *personliga situationen* har naturligtvis också betydelse för om en individ bestämmer sig för att genomgå en högre utbildning och, i så fall, när han eller hon gör det. Det kan handla om faktorer så som familjeförhållanden och ekonomi men också om personliga egenskaper och erfarenheter.⁶

I StudS-projektet studerade Högskoleverket också vad man betecknar som traditionella respektive icke-traditionella studenter i utbildningar som leder till en yrkesexamen. De traditionella studenterna karakteriseras av att de var yngre än 25 år när de påbörjade sina studier, inte hade varit borta från studierna någon längre tid samt att han eller hon läste på heltid. Denna grupp av studenter utgjorde 53 % av den studerade populationen. De icke-traditionella studenterna karakteriseras av att de uppfyllde något av följande kriterier; att de påbörjade sina studier vid 25 års ålder eller senare eller att de gjort längre uppehåll i studierna eller att de studerade på deltid. Denna grupp utgjorde 47 % av den studerade populationen. De icke-traditionella studenterna har i högre utsträckning arbetarklassbakgrund. Den sociala bakgrunden har med andra ord inte bara betydelse för om man börjar studera vid högskola eller universitet utan också för när man gör det. Det fanns också fler kvinnor än män som uppfyllde något av kriterierna för att kategoriseras som en icke-traditionell student. Författarens slutsats av detta är att: ”... man vid planering och anordning av högskoleutbildningar över lag knappast kan utgå från ”en genomsnittlig student”. Istället måste strävan vara en *ökad flexibilitet* för att kunna ge *alla* studenter goda studieförutsättningar.”⁷

I rapporten *Att bryta isoleringen – sociala faktorer i nätbaserad utbildning* använder författarna en något annorlunda indelning och klassificerar studenterna i tre typfall; studenten, återvändaren och nybörjaren. Studenten är den som redan läser en utbildning vid högskola eller universitet och kompletterar den utbildningen med en IT-stödd distansutbildning. Återvändarna utgörs av de studenter som sedan tidigare har en utbildning från högskola/universitet och återvänder till högre studier efter att ha arbetat en period. Ett motiv kan vara att man vill höja sin yrkeskompetens. Nybörjaren är, som framgår av namnet, den som inte har någon erfarenhet av högre studier sedan tidigare.⁸

⁵ Brandell, Lars (1998): *Nittioalets studenter: Bakgrund och studiemönster*, s 21. StudS Arbetsrapport nr 2, Högskoleverket. Stockholm.

⁶ Brandell, Lars (1998): *Nittioalets studenter: Bakgrund och studiemönster*, s 22f. StudS Arbetsrapport nr 2, Högskoleverket. Stockholm.

⁷ Petri, Claes (1999): *Traditionella och icke-traditionella studenter*, s 29. StudS Arbetsrapport nr 8, Högskoleverket. Stockholm.

⁸ Horn, Peeter och Sarah Olofsson (2002): *Att bryta isoleringen – sociala faktorer i nätbaserad distansutbildning*. IT-kommissionen. Stockholm.

Social snedrekrytering blir social bredrekrytering?

Att olika sociala grupper är olika väl representerade i den högre utbildningen kan betraktas som ett problem. Som vi kunnat se ovan finns det också ambitioner att försöka minska den sociala snedrekryteringen till högre utbildning. I Robert Erikssons och Jan O. Jonssons utredning om social snedrekrytering från år 1993 lyfter författarna fram fyra olika argument som kan användas mot den sociala snedrekryteringen; effektivitetsargumentet, rättviseargumentet, ett socialt harmoniargument samt representativitetsargumentet. Det innebär en förlust för samhället om man inte förmår ta tillvara de ”studiebegåvningar” som finns i landet (effektivitetsargumentet), det kan upplevas som en orättvisa att inte alla dessa ”studiebegåvningar” har samma möjligheter till utbildning (rättviseargumentet), utbildning kan användas som en väg att uppnå ett mer harmoniskt samhälle (det sociala harmoniargumentet) och det kan innebära ett problem om ett lands ”alla” välutbildade hämtas från liknande miljöer (representativitetsargumentet).⁹

I en studie från 2002 konstaterar Mikael Börjesson, Donald Broady och Mikael Palme att det skedde en ökning av andelen studenter med arbetarbakgrund mellan åren 1993 och 1998, och att detta gällde såväl olika kategorier av högskolor som olika studieområden. En förklaring till detta är den expansion av högre utbildning som ägde rum under perioden, en expansion som innebar rekrytering från nya grupper. Den sociala snedrekryteringen till högre utbildning minskade alltså under den studerade perioden men den finns fortfarande påfallande skillnader mellan studenter med olika sociala bakgrunder, och detta gäller såväl typ av högskola som ämnesområde. Studenter från högre tjänstemannahem återfinns i större utsträckning på universitet, fackhögskolor samt konsthögskolor. De är inte lika intresserade av de mindre och medelstora högskolorna eller vårdhögskolorna. För studenter med arbetarbakgrund gäller det motsatta förhållandet. Det finns emellertid också skillnader i vilka utbildningar de olika grupperna återfinns på. Börjesson, Broady och Palme beskriver skillnaderna enligt följande:

”Barnen till högre tjänstemän återfinns i större utsträckning på utbildningar inom humaniora/kultur, samhällsvetenskap, naturvetenskap, teknik och jordbruk (ca 30 %) och är mindre benägna att söka sig till utbildningar inom pedagogik/läraryt utbildning, medicin och vård (frånsett läkarlinjen), service och övriga (ca 20 %). Studenter med arbetarklassbakgrund har däremot den högsta andelen inom pedagogik/läraryt utbildningar (ca 17 % 1993) och har lägst andelar inom humaniora/kultur, samhällsvetenskap, jordbruk samt övriga.”¹⁰

Börjesson med flera lyfter emellertid också fram en annan intressant fråga som rör vilka utbildningar de ”nya” studenterna hamnar på och om rekryteringen till det som de kallar de ”traditionella elitutbildningarna” också förändras. Författarna menar att den högre utbildningen i Sverige är så heterogen att man kan tala om ”åtskilda utbildningsvärldar”, där man å den ena sidan återfinner ”kortare vård-, pedagogiska och tekniska utbildningar på mindre och medelstora högskolor och vårdhögskolor” och å den andra sidan återfinner ”exempelvis Handelshögskolan och läraryt utbildningar på Karolinska institutet, Uppsala universitet och Lunds universitet”. De menar att den sociala stabiliteten i den högre utbildningen är tydlig, trots de förändringar som ändå har ägt rum.

Långa och prestigefulla utbildningar vid de traditionella universiteten och fackhögskolorna befolkas i slutet av 1990-talet, liksom tio eller tjugo år tidigare, av studenter med ursprung i

⁹ Jonsson, Jan O. och Robert Eriksson (1993): *SOU 1993:85 Ursprung och utbildning: social snedrekrytering till högre studier*. Stockholm.

¹⁰ Börjesson, Mikael, Donald Broady och Mikael Palme (2002): ”Det svenska högskolefältet under 1990-talet: Den sociala snedrekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena”, s 27. I: Högskoleverket: *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*. Stockholm.

samhällets högre sociala skikt, medan korta utbildningar inom vård, utbildning och teknik vid mindre och medelstora högskolor framför allt tar emot de lägre sociala skiktens barn.¹¹

Börjesson, Broady och Palme diskuterar emellertid inte vilken roll de olika distributionsformerna för högre utbildning kan spela och därför inte heller vilken betydelse det kan tänkas få om olika distributionsformer lockar olika grupper av studenter. Jonas Frykman menar å sin sida att det inte är helt självklart att distansutbildning/mer flexibla utbildningsformer är det bästa sättet att locka nya grupper till den högre utbildningen. Frykman ser det som en viktig ambition men samtidigt kanske just den gruppen har ett behov av att finnas på plats på sin högskola/sitt universitet.¹² Linda Reneland skriver med anledning av Växjö universitets syn på distansutbildning som ett sätt att rekrytera studenter med invandrabakgrund och/eller från studieovana miljöer att:

”Det antyder att formen skulle attrahera dessa grupper mer än universitetets övriga kursutbud. Skulle detta vara genom sin form eller möjligen ett speciellt innehåll? Man skulle kunna tolka det som ett värdeuttalande kring gruppernas möjlighet att tillgodogöra sig högre utbildning och svårighetsgraden på DU. DU innebär en högre grad av ansvarstagande och självverksamhet kring den egna utbildningssituationen. Distansutbildningens kvalitet är starkt beroende av kommunikationssituationen och att studenten har en stöttande privat social situation. Med detta i åtanke ser jag inte studenter från studieovana grupper som den självklara målgruppen för DU.”¹³

År 1999 tillsattes en utredning med avsikten att öka mångfalden i högskolan, avseende såväl studenternas sociala som etniska bakgrund. Ambitionen att öka mångfalden gällde emellertid inte bara studenterna utan också den högre utbildningens olika kategorier av anställda. Utredningen skriver:

”I sammanfattning kan högskolans sociala och etniska mångfald, med avseende på studenter och personal, beskrivas så här: högskolan är samhällsförankrad men i mindre grad mångsocial, internationell men i mindre grad mångkulturell. Jämför vi universitet och högskolor kan de förra sägas vara mindre mångsociala och mer internationella, medan de senare är mer mångsociala och mindre internationella.”¹⁴

Den sociala snedrekryteringen till högre utbildning är i dag väl kartlagd, det samma kan emellertid inte sägas gälla för den etniska snedrekryteringen. I den utredning om mångfald i högskolan som refereras till ovan, konstateras emellertid att ”det finns tecken på att den etniska mångfalden i högskolan är mindre än i befolkningen i övrigt”.¹⁵ Att betrakta invandragruppen som homogen i detta avseende, och andra avseenden, är naturligtvis inte korrekt. Också i denna grupp, precis som i den svenskfödda delen av befolkningen, finns olika sociala grupper representerade. De kommer från många olika länder och de har inte alla samma motiv till utvandringen från sitt forna hemland eller till invandringen till Sverige. I utredningen skriver man att:

”Även om den grupp som kallas invandrare delar vissa existensvillkor – t.ex. att ha migrerat och att ha utländsk bakgrund – finns så stora sociala och andra skillnader mellan

¹¹ Börjesson, Mikael, Donald Broady och Mikael Palme (2002): ”Det svenska högskolefältet under 1990-talet: Den sociala snedrekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena”, s 45. I: Högskoleverket: *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*. Stockholm.

¹² Regnell, Tobias ((2002): ”Klassresenären behöver ett lärosäte”. I: Borg, Christian (red): *Vetenskaparnas visioner: Elva samtal om framtidens studier och undervisning i högskolan*. Distansutbildningsmyndigheten Rapport 4:2002: Härnösand.

¹³ Reneland, Linda (2002): *Långt borta men ändå nära – en kartläggning av distansutbildning vid Växjö universitet*, s 44. Pedagogiska institutionen, Växjö universitet. Växjö.

¹⁴ SOU 2000:47: *Mångfald i högskolan*, s 13. Stockholm.

¹⁵ SOU 2000:47: *Mångfald i högskolan*, s 2. Stockholm.

olika invandrargrupper att det finns anledning att vara mycket försiktig när de klumpas samman till en gemensam kategori.”¹⁶

Vilken betydelse har då etnicitet för sannolikheten att en person väljer att genomgå en högre utbildning? Enligt statistik från Statistiska Centralbyrån (SCB) var bland högskolenybörjarna personer med utländsk bakgrund något underrepresenterade jämfört med befolkningen i sin helhet.¹⁷ Det finns emellertid stora skillnader inom den grupp som har utländsk bakgrund. Det är här viktigt att tillägga att de sociala skillnader i sannolikheten att genomgå högre utbildning som återfinns i ”den svenska delen av befolkningen” har samma effekt också i den del av befolkningen som har utländsk bakgrund.

SCB pekar i sin kartläggning av studenternas nationella bakgrund på en del av de skillnader som finns inom gruppen med utländsk bakgrund. Det handlar för det första om skillnaderna mellan de båda kategorierna av utländsk bakgrund; de som själva är födda utomlands respektive de som är födda i Sverige men som har två utlandsfödda föräldrar. Den senare gruppen är bättre representerad i den högre utbildningen än vad den förra gruppen är. Det handlar också om vilket land man själv, eller ens föräldrar, är födda i. Bland högskolenybörjarna läsåret 2003/04 hade till exempel personer med bakgrund i Bosnien-Hercegovina, Iran och Polen en hög representation medan länder som Irak och Somalia hade en mycket låg representation. Det handlar också om vilka ämnesområden och lärosäten studenter med utländsk bakgrund återfinns inom. Högst andel högskolenybörjare med utländsk bakgrund återfanns inom områden som naturvetenskap och medicin/odontologi. Den lägsta andelen högskolenybörjare med utländsk bakgrund återfanns inom lant- och skogsbruk. Det fanns också stora skillnader mellan lärosätena i andelen högskolenybörjare med utländsk bakgrund. Gruppen var bäst representerad på Södertörns högskola, Lärarhögskolan i Stockholm samt på Karolinska institutet. Sveriges Lantbruksuniversitet, Kungliga musikhögskolan samt Mitthögskolan var de lärosäten som hade den lägsta andelen högskolenybörjare med utländsk bakgrund.¹⁸

Det livslånga lärandet

Ett begrepp som under senare tid fått stor ”uppmärksamhet” i den utbildningspolitiska diskussionen, i Sverige såväl som internationellt, är det livslånga lärandet. Lärande sker inte bara under en avgränsad period i livet, lärande äger rum under individens hela liv. Lärande sker inte heller bara i en av livets olika arenor, utan i alla de olika arenor där människor rör sig. Man talar här om begreppets livslånga respektive livsvida dimension. Synen på lärandet som något som sker genom hela livet får betydelse för den högre utbildningen. Berit Askling, Ulf Christiansson och Rita Foss-Fridlitzius skriver i en rapport från Högskoleverket att det livslånga lärandet får en rad implikationer för den högre utbildningen. Det handlar bland annat om att förbättra möjligheterna för olika kategorier av människor att kunna söka till högre utbildning och om en stor variation i utbildningsutbud och studieförutsättningar. Men det handlar också om en delvis ny syn på kunskap.¹⁹

¹⁶ SOU 2000:47: *Mångfald i högskolan*, s 18f. Stockholm.

¹⁷ SCB (2004): UF 19 SM 0401 *Utländsk bakgrund för studerande i grundutbildning 2003/04 och forskarutbildning 2002/03*, s 1. Stockholm/Örebro.

¹⁸ SCB (2004): UF 19 SM 0401 *Utländsk bakgrund för studerande i grundutbildning 2003/04 och forskarutbildning 2002/03*, s 1. Stockholm/Örebro.

¹⁹ Askling, Berit, Ulf Christiansson och Rita Foss-Fridlitzius (2001): *Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*. Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R. Stockholm.

Asklings, Christiansson och Foss-Fridlitzius skriver att begreppet livslångt lärande "... redan är politiskt, organisatoriskt och attitydmässigt väl förankrat i det svenska högskolesystemet".²⁰ Detta bland annat genom att olika kategorier av studenter redan idag kan vinna tillträde till den högre utbildningen, att utbildningsplatserna fördelas mellan de olika studentkategorierna. Den högre utbildningen i Sverige erbjuder dessutom olika vägar genom utbildningssystemet, det finns möjlighet till flexibilitet i en rad olika avseenden. En viktig del av detta är att de svenska studenterna kan erbjudas möjligheter att återkomma "senare i livet" också efter det att de avslutat sin utbildning. Ett exempel här kan vara det utbud av IT-stödd distansutbildning som erbjuds inom Nätuniversitetet. Här utnyttjas utbildningsutbudet bland annat för det som kallas återkommande utbildning, eller fortbildning/vidareutbildning. En aspekt av detta är att den högre utbildningen måste "erkänna" att de studenter som befolkar utbildningssystemet (delvis) har olika behov beroende på var i livet de befinner sig.²¹ Askling, Christiansson och Foss-Fridlitzius skriver:

"... livslångt lärande i termer av ökad variationsrikedom, ökad flexibilitet och därmed också ökade möjligheter för den enskilde studenten att få sina individuella kunskaps- och kompetensbehov tillgodosedda."²²

Syfte och frågeställningar

I propositionen *Den öppna högskolan* talar regeringen om en högre utbildning som skall vara öppen och tillgänglig för alla, alltså även för grupper som inte i någon större utsträckning sökt sig till högre utbildning tidigare.²³ Det finns med andra ord en politisk ambition att bredda rekryteringen till den högre utbildningen i Sverige. Ett sätt att uppnå detta skulle kunna vara att erbjuda en mer flexibel utbildning och på så sätt kunna locka "nya grupper" till den högre utbildningen. En mer flexibel distributionsform för högre studier kan också bidra till att underlätta/förverkliga postulatet om det livslånga lärandet. Inrättandet av Nätuniversitetet och satsningen på IT-stödd distansutbildning har varit ett sätt att möta dessa "nya krav". Det är därför viktigt att ställa frågor om vilka studenter det är som läser en utbildning inom Nätuniversitetet och vilka likheter/skillnader det finns mellan dessa studenter och studenter i distans- respektive reguljär utbildning. Innebär en mer tillgänglig och flexibel utbildning vid högskolor och universitet att fler tar möjligheten till utbildning och fortbildning? *Syftet med denna studie är att beskriva den studentpopulation som återfinns inom Nätuniversitetets distansutbildningar samt att diskutera hur väl ambitionerna att nå ut till nya studerandegrupper uppfylls.*

Frågor:

- Vilka är de studenter som läser inom Nätuniversitetet?
- Vilka likheter/skillnader finns det jämfört med; reguljär utbildning samt traditionell distansutbildning?
- Vilka utbildningsformer når bäst olika kategorier av studenter? Vilken betydelse har nationell bakgrund, social bakgrund, bostadsort etc.?
- Vad kan man säga om de ambitioner som finns med de utbildningar som ges, att rekrytera studenter ur "nya grupper" och att samtidigt fylla en funktion som fortbildning/vidareutbildning?

²⁰ Askling, Berit, Ulf Christiansson och Rita Foss-Fridlitzius (2001): *Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*, s 9. Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R. Stockholm.

²¹ Se till exempel Mårald, Gunilla och Pernilla Westerberg *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*. Arbetsrapport. Centrum för utvärderingsforskning. Umeå universitet.

²² Askling, Berit, Ulf Christiansson och Rita Foss-Fridlitzius (2001): *Livslångt lärande som idé och praktik i högskolan*, s 101. Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R. Stockholm.

²³ Prop. 2001/02: 15 (2001): *Den öppna högskolan*. Stockholm.

Data

Studien bygger på ett material som är framtaget vid Statistiska Centralbyrån efter en beställning från Centrum för utvärderingsforskning vid Umeå universitet och Högskoleverket. Högskoleverket genomför under 2004 och 2005 en uppföljning av Nätuniversitetet och i en första rapport har man tittat närmare på tillgänglighet, rekrytering och den extra ersättning som högskolor och universitet fått för utbildning inom Nätuniversitetet. I Högskoleverkets rapport har man delvis använt samma material som föreliggande rapport utgår från.²⁴ Materialet kan sägas vara uppdelat på två. Det ena materialet behandlar bakgrund och livssituation för de studenter som deltog i högre utbildning i Sverige vårterminen 2002 till och med höstterminen 2003. Det andra materialet behandlar var studenterna var bosatta i förhållande till sin högskoleort/kursort och omfattar samma tidsperiod som det första materialet.

I förhandenvarande rapport ligger fokus på den senaste termin som materialet omfattar, höstterminen 2003. Resultaten för vårterminen 2003 respektive för höstterminen 2002 presenteras endast i tabellform (bilaga 2). Det kan vara mycket vanskligt att uttala sig om utvecklingen över tid för dessa tre terminer, man kan komma att se andra tendenser när det finns möjlighet att följa utvecklingen under en längre tidsperiod. Resultaten för vårterminen 2002 är sammanställda men presenteras inte i rapporten då det endast var tre lärosäten som erbjöd utbildningar inom Nätuniversitetet denna den första terminen.

I tabell 1 visas de variabler rörande studenternas sociala och nationella bakgrund samt livssituation som det första materialet omfattar.

Tabell 1 Variabler som behandlar studenternas bakgrund och livssituation.

År	2002, 2003
Termin	Vårtermin, hösttermin
Kön	Kvinna, man
Ålder	– 21 år, 22–24 år, 25–34 år, 35–44 år, 45–54 år, 55–64 år samt 65 år och uppåt
Studieformskombination (visar om, och i så fall hur, studenterna kombinerade utbildningar i olika utbildningsformer eller ej)	Reguljär utbildning, distansutbildning, nätuniversitetsutbildning, distans- och nätuniversitetsutbildning, reguljär- och nätuniversitetsutbildning, reguljär-, distans- och nätuniversitetsutbildning samt reguljär- och distansutbildning
Tidigare studier (avser högskole- och universitetsstudier)	Examen om minst 120 poäng/ poängproduktion om minst 120 poäng, examen om 80–119 poäng/ poängproduktion om 80–119 poäng, examen upp till 79 poäng/ poängproduktion upp till 79 poäng/ inga poäng men inte högskolenybjörjare samt högskolenybjörjare
Föräldra-SEI ²⁵ (SocioEkonomisk Indelning)	Högre tjänstemän, övriga tjänstemän och lantbrukare/företagare samt arbetare

²⁴ Högskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och ersättning*. Högskoleverkets rapportserie 2004:30 R. Stockholm.

²⁵ Uppgiften finns endast för de studenter som var 34 år eller yngre den aktuella terminen.

Föräldra-SUN²⁶ (Svensk UtbildningsNomenklatur)	Förgymnasial utbildning, gymnasial utbildning samt eftergymnasial utbildning
Studiestöd	Inga studiemedel, studiemedlets bidragsdel samt studiemedlets bidrags- och lånedel.
Nationell bakgrund	Svensk bakgrund, utländsk bakgrund ²⁷
H-region	Stockholm/Södertälje A-region, större städer, mellanbygden, tätbygden, glesbygden, Göteborgs A-region samt Malmö/Lund/Trelleborgs A-region ²⁸
Antal barn	0–10

Det andra materialet behandlar var studenterna var bosatta i förhållande till sin högskoleort respektive till sin kursort samt om de var att beteckna som högskolenybörjare eller ej. Tabell 2 visar de variabler som inryms i materialet. Detta material är uppdelat på lärosäte och inrymmer antal registreringar vid respektive lärosäte samt hur många av dessa som var högskolenybörjare respektive ”högskoleveteraner”. Den första variabeln om ”boendenärhet” syftar till *bostadsortens närhet till högskoleorten*. Högskoleorten är här definierad som den kommun där rektorskansliet är beläget. Den andra variabeln om ”boendenärhet” syftar till *bostadsortens närhet till kursorten*. *Kursorten* är den kommun i vilken utbildningen ges. Ett problem här är att en del lärosäten för vissa av sina utbildningar har samlingar i flera kommuner. För dessa utbildningar går det här inte att bestämma boendenärheten.

Tabell 2 Variabler som behandlar studenternas bostadsorts läge i förhållande till högskoleort/ kursort.

År	2002, 2003
Termin	Vårtermin, hösttermin
Lärosäte	
Tidigare studier	Högskolenybörjare, ej högskolenybörjare
Bostadsortens närhet till högskoleorten	I samma län som högskoleorten, I ett län som gränsar till detta län eller i något av Sveriges övriga län.
Bostadsortens närhet till kursorten	I samma kommun som kursorten, inte i samma kommun som kursorten men i samma län som kursorten eller i något av Sveriges övriga län.
Kursort	

Begrepp

I rapporten används begreppen *reguljär utbildning, distansutbildning/traditionell distansutbildning* samt *nätuniversitetsutbildning/distansutbildning inom Nätuniversitetet*. Reguljär utbildning används för den utbildning som bedrivs på campus. Distansutbildning/traditionell distansutbildning används för all distansutbildning som ligger utanför Nätuniversitetet. Nätuniversitetsutbildning/ distansutbildning inom Nätuniversitetet är den distansutbildning som ges inom Nätuniversitetet.

Detta handlar mer om en märkning i LADOK²⁹ än om faktiska skillnader mellan de distansutbildningar som ”hamnar” under olika begrepp. Det handlar alltså inte om motsatsparet traditionell – icke-traditionell distansutbildning utan om huruvida distansutbildningen är registrerad hos Myndigheten för Sveriges nätuniversitet eller ej. En traditionell distansutbildning kan vara IT-stödd och en distansutbildning inom Nätuniversitetet kan vara ”mycket traditionell” till sitt upplägg.

²⁶ Uppgiften finns endast för de studenter som var 34 år eller yngre den aktuella terminen.

²⁷ Med utländsk bakgrund avses här antingen att studenten själv är född utomlands eller att studenten har två utlandsfödda föräldrar.

²⁸ En närmare beskrivning av H-regionindelningen följer längre fram i rapporten.

²⁹ ”LADOK är ett nationellt system för studieadministration inom högre utbildning i Sverige”. www.ladok.se 2005-01-26.

Nätuniversitetets studenter höstterminen 2003

Flertalet studenter läste under höstterminen 2003 inom en av dessa utbildningsformer, men det var också många studenter som valde att kombinera olika utbildningsformer. Tabell 3 nedan visar fördelningen på de olika utbildningsformerna och på kombinationerna av dem under höstterminen 2003. Som framgår av tabellen så fanns en mycket stor del av studenterna i den reguljära utbildningen höstterminen 2003. Nätuniversitetsutbildning var den näst största utbildningsformen, räknat i antal registrerade studenter, och distansutbildning var den minsta utbildningsformen. Ser man närmare på hur studenterna inom Nätuniversitetet ”lagt upp” sina studier så läste den största delen av dem ”endast” inom Nätuniversitetet. Det var emellertid samtidigt en stor grupp som valde att kombinera studier inom Nätuniversitetet med någon form av reguljär utbildning. En mindre grupp valde att kombinera nätuniversitetsutbildning med en traditionell distansutbildning. En än mindre grupp kombinerade studier inom alla de tre utbildningsformerna under höstterminen 2003.

Tabell 3 Antalet studenter i olika utbildningsformer, och kombinationer av utbildningsformer, höstterminen 1993 till och med höstterminen 2003.

HT	Nätuniv.- utb.	Distans- utb.	Reguljär utb.	Nätuniv. - utb. + reguljär utb.	Nätuniv.- utb. + distansutb.	Nätuniv.utb. + reguljär utb. + distansutb.	Reguljär utb. + distansutb.
1993		12 049	204 906				
1994		13 446	213 887				
1995		14 670	226 373				
1996		15 193	240 420				
1997		15 571	243 221				
1998		16 668	245 732				
1999		16 579	253 148				
2000		18 090	259 711				
2001		20 662	272 083				
2002	14 140	14 539	286 788	6 798	948	530	5 102
2003	20 957	14 379	288 537	9 682	1 377	693	4 424

Källa: Höskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och extra ersättning*, s 10.

Höskoleverkets rapportserie 2004:30 R. Stockholm. Siffrorna för höstterminen 2003 är emellertid hämtade från det egna materialet.

Kön och ålder

I den reguljära utbildningen var kvinnorna i majoritet, 59 % av dem som (endast) läste i den reguljära utbildningsformen höstterminen 2003 var kvinnor och 41 % var män. Bland de studenter som läste inom Nätuniversitetet var kvinnorna i än större majoritet, 65 % var kvinnor och 35 % var män. Den traditionella distansutbildningen var emellertid den mest kvinnodominerade, 76 % var kvinnor och 24 % var män. Av de nedan redovisade grupperna var gruppen med studenter som studerade både i reguljär utbildning och inom Nätuniversitetet den ”mest jämställda” höstterminen 2003, då 54 % av studenterna var kvinnor och 46 % var män. Fördelningen kvinnor/män har för den reguljära utbildningen sett likadan ut för de tre studerade terminerna. I den traditionella distansutbildningen har andelen kvinnor ökat över tid, från 71 % höstterminen 2002 till 76 % höstterminen 2003.

Hur såg då åldersfördelningen ut i de olika utbildningsformerna höstterminen 2003? Ja, som framgår av tabell 4 så lockade den traditionella distansutbildningen störst andel från de äldre grupperna, medan Nätuniversitetet lockade något yngre studenter. Det var emellertid i den

reguljära utbildningen vi fann de yngsta studenterna. Den grupp som kombinerade reguljär utbildning med utbildning inom Nätuniversitetet var något äldre än de studenter som (endast) läste inom den reguljära utbildningsformen men var ändå mer lika den gruppen än vad den var den grupp som (endast) läste utbildning inom Nätuniversitetet höstterminen 2003. De flesta ”nätstudenter” (68 %) var mellan 25 och 44 år, medan majoriteten av studenter i reguljär utbildning (63 %) var mellan 22 och 34 år. Drygt 20 % av studenterna inom Nätuniversitetet var över 44 år jämfört med endast 5 % inom den reguljära utbildningen. Bland de studenter som kombinerade studier inom Nätuniversitetet med reguljära studier var en än större andel än i den reguljära utbildningen mellan 22 och 34 år (67 %), endast 6 % var över 44 år. Hur såg det då ut i den traditionella distansutbildningen? Ja, där var 63 % mellan 25 och 44 år, 30 % var över 44 år.

Tabell 4 Studenternas ålder i olika utbildningsformer höstterminen 2003.

Ålder	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
– 21 år	3 %	2 %	19 %	11 %
22 – 24 år	7 %	5 %	30 %	29 %
25 – 34 år	38 %	29 %	33 %	38 %
35 – 44 år	30 %	34 %	12 %	15 %
45 – 54 år	17 %	25 %	4 %	5 %
55 – 64 år	5 %	5 %	1 %	1 %
65 år –	< 1 %	< 1 %	< 1 %	< 1 %

Det fanns alltså avsevärda, men kanske inte helt oväntade, skillnader i åldersfördelningen bland studenterna i de olika utbildningsformerna höstterminen 2003. De absolut yngsta studenterna fanns i den reguljära utbildningen. Studenterna inom nätuniversitetsutbildning och traditionell distansutbildning var betydligt äldre och de allra äldsta studenterna fanns den senare utbildningsformen. Här är det emellertid viktigt att ta i beaktande den stora skillnad som föreligger mellan den grupp av studenter som återfanns i utbildning inom Nätuniversitetet och den grupp av studenter som under höstterminen 2003 läste inom såväl den reguljära utbildningen som inom Nätuniversitetet.

Tidigare studier

Vilka studenter är det då de olika utbildningsformerna når? Vilken utbildningsform är ”bäst” på att locka högskolenybörjare och vilken är det som lockar störst andel erfarna studenter (här mätt som dem som har en examen/poängproduktion som motsvarar 120 poäng eller mer)? Högst andel högskolenybörjare fann vi höstterminen 2003 i den reguljära utbildningen, utbildning inom Nätuniversitetet var ”näst bäst” på att locka denna grupp till högre studier. Man nådde med andra ord högskolenybörjare bättre med distansutbildning inom Nätuniversitetet än vad man gjorde med traditionell distansutbildning. Hur det kommer sig kan vara värt att fundera över. En förklaring till att de olika utbildningsformerna skiljer sig åt när det gäller vilken studievana studenterna har sedan tidigare står att finna i hur det utbildningsutbud som erbjuds inom de olika utbildningsformerna ser ut. Intressant att notera är att den grupp av studenter som kombinerade studier inom Nätuniversitetet med studier inom den reguljära utbildningen var den grupp av de fyra som redovisas i tabell 5 som hade den lägsta andelen högskolenybörjare. Vi finner en lika stor andel av erfarna studenter inom Nätuniversitetet, i den grupp som studerade inom den traditionella distansutbildningen samt i den grupp som samtidigt läste såväl reguljärt som inom Nätuniversitetet höstterminen 2003. Andelen var emellertid något lägre i den grupp som återfanns endast inom den reguljära utbildningen.

Kan man då se några tendenser över tid när det gäller vilka studenter som rekryteras till de olika utbildningsformerna? Återigen med reservation för den korta tidsperiod det handlar om. Inte helt oväntat var andelen högskolenybörjare lägre i samtliga grupper för vårterminen 2003 än vad den var för de studerade höstterminerna. Under vårterminen 2003 var det emellertid i gruppen studenter i utbildning inom Nätuniversitetet som den största andelen högskolenybörjare fanns. Höstterminen 2002 var emellertid bilden densamma som för höstterminen 2003. Ser man på den utbildningsbakgrund som studenterna inom Nätuniversitetet hade höstterminen 2003 så kan det konstateras att utbildningsformen förmår locka såväl nya studenter som studenter som redan tidigare har läst på högskola/universitet. Att det finns en stor grupp studenter som väljer att kombinera utbildning inom Nätuniversitetet med reguljär utbildning under en och samma termin, och att denna grupp i flera avseenden skiljer sig från de övriga studenter som återfinns inom Nätuniversitetet, visar att den här formen av utbildning kanske kan fylla ytterligare syften. Ett par exempel kan vara att studenterna ”använder” utbildning inom Nätuniversitetet för att kunna läsa fler poäng per termin eller att man läser en kurs inom Nätuniversitetet för att bredda den utbildning man läser på campus.

Som framgår av tabell 6 så varierar andelen högskolenybörjare avsevärt mellan olika lärosäten. Detta är naturligtvis avhängigt vilket utbildningsutbud som respektive lärosäte väljer att erbjuda som IT-stött distansutbildning inom Nätuniversitetet. Ser vi närmare på höstterminen 2003 så varierade andelen högskolenybörjare från Örebro teologiska högskolas 5 % till Högskolan Dalarnas 31 %.

Tabell 5 Studenternas tidigare studievana uppdelat på olika utbildningsformer höstterminen 2003.

Tidigare studier	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Examen minst 120 p/ poängproduktion om minst 120 p	36 %	34 %	23 %	34 %
Examen 80-119 p/ poängproduktion 80-119 p	15 %	23 %	18 %	22 %
Examen kortare än 80 p/ poängproduktion mindre än 80 p/ inga poäng men inte högskolenybörjare	34 %	32 %	40 %	34 %
Högskolenybörjare	16 %	12 %	19 %	10 %

Tabell 6 Andel högskolenybörjare inom Nätuniversitetet per lärosäte. Andelarna bygger på antal registreringar vid respektive lärosäte. Höstterminen 2003.

Lärosäte	Andel högskolenybörjare	Lärosäte	Andel högskolenybörjare
Blekinge Tekniska Högskola	9 %	Lärarhögskolan i Stockholm	9 %
Göteborgs universitet	8 %	Linköpings universitet	17 %
Högskolan i Borås	10 %	Luleå tekniska universitet	19 %
Högskolan Dalarna	31 %	Lunds universitet	19 %
Högskolan på Gotland	13 %	Malmö högskola	15 %
Högskolan i Halmstad	8 %	Mälardalens högskola	12 %
Högskolan i Gävle	12 %	Mitthögskolan	11 %
Högskolan i Jönköping	17 %	Södertörns högskola	5 %
Högskolan i Kalmar	20 %	SLU	6 %
Högskolan i Kristianstad	16 %	Stockholms universitet	10 %
Högskolan i Skövde	9 %	Umeå universitet	21 %
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	24 %	Uppsala universitet	9 %
Idrottshögskolan i Stockholm	10 %	Växjö universitet	8 %
Karlstads universitet	11 %	Örebro teologiska högskola	5 %
Karolinska Institutet	8 %	Örebro universitet	12 %
KTH	10 %		

Social bakgrund

Trots att ett arbete pågår för att motverka den sociala snedrekryteringen till högre utbildning så består denna skillnad i sannolikheten att en ung människa väljer att gå vidare till högre studier mellan ungdomar som kommer från ”högre tjänstemannahem” och ungdomar som kommer från ”arbetarhem”. Sannolikheten att man går vidare till högre studier är betydligt större i den förra gruppen än vad den är i den senare gruppen. En utmaning för Nätuniversitetet är därför att försöka nå den grupp som kommer från mer ”studieovana hem”. Har man då lyckats med det? När det gäller studenternas sociala bakgrund så har två variabler använts, SEI-koden (SEI står för socioekonomisk indelning) och SUN-koden (SUN står för svensk utbildningsnomenklatur). SEI-koden omfattar här fyra kategorier; högre tjänstemän, övriga tjänstemän och lantbrukare/företagare, arbetare samt uppgift saknas. Det är här viktigt att än en gång påtala att det bara finns uppgifter om de studenter som var yngre än 35 år vid mättillfället. Detsamma gäller för övrigt också för SUN-koden. Forskning har visat att den sociala bakgrunden får större ”genomslag” ju yngre man är, den sociala bakgrundens betydelse skulle alltså minska med stigande ålder.³⁰ Då nätuniversitetsutbildning och, framförallt, den traditionella distansutbildningen lockar fler äldre studenter än vad den reguljära utbildningen gör innebär det att uppgift om föräldrarnas socioekonomiska tillhörighet saknas för en betydligt större andel av dessa studenter än vad som gäller för studenter inom den reguljära utbildningen.

Som framgår av tabell 7 så var skillnaderna mellan de olika utbildningsformerna inte påfallande stora. Det var emellertid så att den reguljära utbildningen i större utsträckning rekryterade studenter vars föräldrar var högre tjänstemän och i lägre grad rekryterade studenter vars föräldrar var arbetare jämfört med såväl utbildning inom Nätuniversitetet som traditionell distans-

³⁰ Se till exempel Jan O. Jonsson och Robert Eriksson (1993): *SOU 1993:85 Ursprung och utbildning: Social snedrekrytering till högre studier*. Stockholm.

utbildning. Allra bäst på att locka studenter med arbetarbakgrund höstterminen 2003 var den traditionella distansutbildningen. Gruppen studenter som kombinerade studier inom Nätuniversitetet med en reguljär utbildning var här mycket lik den grupp studenter som fanns endast i den reguljära utbildningen. För höstterminen 2002 respektive vårterminen 2003 ser fördelningen likadan ut som under höstterminen 2003.

Tabell 7 Studenternas sociala bakgrund (studenter under 35 år), här uttryckt som föräldrarnas SEI-tillhörighet, i olika utbildningsformer höstterminen 2003.

Föräldra-SEI	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Högre tjänstemän	12 % (29 %)	8 % (24 %)	22 % (32 %)	22 % (32 %)
Övriga tjänstemän och lantbrukare/företagare	20 % (48 %)	16 % (51 %)	33 % (48 %)	32 % (47 %)
Arbetare	10 % (23 %)	8 % (25 %)	14 % (21 %)	14 % (21 %)
Uppgift saknas	58 %	68 %	31 %	32 %

Not: Siffrorna inom parentes anger andelar om ”uppgift saknas” räknas bort.

En annan bakgrundsvariabel som kan användas för att bestämma studenternas socioekonomiska bakgrund är föräldrarnas utbildningsnivå. Här talar man om tre olika kategorier; förgymnasial utbildning, gymnasial utbildning samt eftergymnasial utbildning. Skillnaderna mellan de olika utbildningsformerna var mindre här än vad som gällde för uppgifter om föräldrarnas yrken ovan. Den högsta andelen studenter vars föräldrar hade en eftergymnasial utbildning fanns i den reguljära utbildningen, den lägsta andelen studenter vars föräldrar hade en eftergymnasial utbildning fanns i den traditionella distansutbildningen. Den utbildningsform som bäst förmådde locka studenter från hem där föräldrarna hade en förgymnasial utbildning som högsta utbildning, var den traditionella distansutbildningen. Även när det gällde föräldrars utbildningsnivå var den grupp som kombinerade studier inom Nätuniversitetet med reguljära studier mycket lik den grupp av studenter som endast läste inom den reguljära utbildningen. Det fanns emellertid skillnader mellan den förra gruppen och den grupp av studenter som endast läste en utbildning inom Nätuniversitetet. Ser man till samtliga Nätuniversitetets studenter kan det konstateras att det är en heterogen samling studenter. Precis som när det gäller föräldrarnas socioekonomiska ”tillhörighet” efter yrke så är fördelningen för föräldrarnas utbildningsnivå stabil över tid.

Tabell 8 Studenternas sociala bakgrund (studenter under 35 år), här uttryckt som föräldrarnas utbildningsnivå, i olika utbildningsformer höstterminen 2003.

Föräldra-SUN	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Förgymnasial utbildning	7 % (16 %)	6 % (18 %)	8 % (11 %)	9 % (12 %)
Gymnasial utbildning	16 % (37 %)	13 % (39 %)	25 % (34 %)	25 % (35 %)
Eftergymnasial utbildning	20 % (47 %)	14 % (43 %)	39 % (54 %)	37 % (53 %)
Uppgift saknas	57 %	67 %	28 %	29 %

Not: Siffrorna inom parentes anger andelar om ”uppgift saknas” räknas bort.

Ser man närmare på social bakgrund hos de högskolenybörjare som fanns i högre utbildning höstterminen 2003 så framkommer en bild där, med avseende på föräldra-SEI, den sociala bakgrunden hos högskolenybörjarna i den reguljära utbildningen i stort överensstämmer med den bild som gäller för studenter i reguljär utbildning oavsett tidigare studievana. Bland högskolenybörjarna var emellertid andelen vars föräldrar var arbetare högre samtidigt som andelen vars föräldrar är högre tjänstemän var lägre. Skillnaderna var något större om man jämför högskolenybörjarna inom traditionell distansutbildning och nätuniversitetsutbildning med den bild som gäller för alla studenter oavsett utbildningsbakgrund i dessa utbildningsformer. Skillnaderna går emellertid ”åt samma håll”; andelen med arbetarklassbakgrund var högre bland högskolenybörjarna såväl inom den traditionella distansutbildningen som inom Nätuniversitetet. Allra bäst på att locka studenter med arbetarklassbakgrund var den traditionella distansutbildningen, åtminstone om man ser till den relativa fördelningen. Ser man däremot till antalet studenter så lockade utbildning inom Nätuniversitetet ungefär dubbelt så många studenter med arbetarklassbakgrund jämfört med vad den traditionella distansutbildningen gjorde.

Skillnaderna vad det gäller traditionell distansutbildning och distansutbildning inom Nätuniversitetet går igen om man ser på föräldrarnas utbildningsnivå. Bland högskolenybörjarna var det en större andel vars föräldrar hade en förgymnasial utbildning än vad det var bland hela populationen i de båda grupperna. Det var samtidigt en lägre andel av högskolenybörjarna som hade föräldrar med en eftergymnasial utbildning. Högskolenybörjarna inom den reguljära utbildningen skiljde sig också från vad som gällde för hela populationen inom reguljär utbildning. Det var en högre andel bland högskolenybörjarna inom reguljär utbildning som hade föräldrar som hade en gymnasial utbildning och en lägre andel som hade föräldrar med en eftergymnasial utbildning. Fler studenter med arbetarbakgrund började studera under 1990-talet och Nätuniversitetets etablerande tycks förstärka denna tendens.

Man bör emellertid vara medveten om den begränsning som dessa grova indelningar innebär. Inom de olika kategorier som används ovan inryms naturligtvis en spännvidd som har betydelse också i detta sammanhang. Sedan kan det naturligtvis också vara så att föräldrarnas yrken och utbildningsnivå tillsammans med andra tillgångar (i vid bemärkelse) som familjen är i besittning av kan se mycket olika ut från en familj till en annan.³¹ En individs sociala ursprung är alltså

³¹ Se till exempel Börjesson, Mikael, Donald Broady och Mikael Palme (2002): ”Det svenska högskolefältet under 1990-talet: Den sociala snedrekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena”. I: Högskoleverket: *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*. Stockholm.

betydligt mer komplext än vad ovanstående grova bild kan ge sken av. Det förtar emellertid inte de skillnader som faktiskt finns mellan olika sociala grupper.

Studiemedel

Hur finansierar då Nätuniversitetets studenter sina studier? Ja som framgår av tabell 9, och kanske inte helt oväntat, var det en mindre del av studenterna inom Nätuniversitetet som finansierade sina studier med studiemedel. Det var en något större andel inom den traditionella distansutbildningen som finansierade sina studier med studiemedel. Men det var framförallt bland studenterna inom den reguljära utbildningen som studiemedelsanvändandet var utbrett. Även här framgår att den grupp av studenter som kombinerade studier inom Nätuniversitetet med någon form av reguljär utbildning var mycket lik den grupp av studenter som endast återfanns inom den reguljära utbildningen. I samtliga distributionsformer var det vanligare att studenter från arbetarhem uppbar studiemedel (inklusive lånedelen) än att studenter från högre tjänstemannahem gjorde det. Det var samtidigt vanligare att den senare gruppen genomförde studierna helt och hållet utan studiemedel. Höstterminen 2002 respektive vårterminen 2003 var det en något högre andel i grupperna ”studenter (endast) i reguljär utbildning” samt ”studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet”, som uppbar studiemedel än vad det var höstterminen 2003.

Högskoleverkets utvärdering av Nätuniversitetet visar att det höstterminen 2002 var en lika stor andel bland studenterna inom Nätuniversitetet som inom den traditionella distansutbildningen som också var förvärvsarbetande höstterminen 2002. Definitionen av förvärvsarbetande är här att personen ”haft ett inkomstbringande arbete under i genomsnitt en timme per vecka under november månad”. Omfattningen på arbetet kan med andra ord variera avsevärt.³² Detta kan alltså inte förklara skillnaderna i studiemedelsanvändning mellan studenter i nätuniversitetsutbildning och studenter i annan distansutbildning.

En mer flexibel utbildning, som kanske inte heller går på helfart, gör det möjligt att förvärvsarbeta vid sidan av studierna och därigenom blir behovet av studiemedel mindre. Studiemedlet utnyttjas ju framförallt av heltidsstuderande studenter. ”Att slippa studiemedel” lyftes av studenterna i studien *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*, fram som ett skäl för att välja en IT-stödd distansutbildning. En mer flexibel utbildningsform gör det möjligt att kombinera studier med förvärvsarbete och på så sätt blir beroendet av studiemedel mindre.³³

Tabell 9 Studiemedelsanvändning i olika utbildningsformer höstterminen 2003.

Studiemedel	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Studiemedel inklusive lånedelen	9 %	13 %	57 %	57 %
Studiemedel endast bidragsdelen	5 %	8 %	14 %	13 %
Nej	86 %	79 %	29 %	31 %

³² Högskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och extra ersättning*, s 33. Stockholm.

³³ Märald, Gunilla och Pernilla Westerberg (2004): *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*. Arbetsrapport. Centrum för utvärderingsforskning, Umeå universitet. Umeå.

Nationell bakgrund

Skiljer sig då de studenter som återfinns i utbildning inom Nätuniversitetet från de studenter som finns i den reguljära utbildningen och i den traditionella distansutbildningen vad det gäller den nationella bakgrunden? Variabeln nationell bakgrund är i materialet uppdelat på ”svensk bakgrund” respektive ”född utomlands eller med två utlandsfödda föräldrar”. Nu är naturligtvis detta ett mycket grovt mått. Som vi kunde se tidigare är den grupp av svenskar som är födda utomlands och/eller har två utlandsfödda föräldrar mycket heterogen. Men siffrorna ger ändå en indikation om hur rekryteringen till högre studier ser ut även om man naturligtvis bör vara medveten om ”måttets” brister. Det finns inom gruppen utlandsfödda stora skillnader. Det finns invandrargrupper där utbildningsnivån är högre än i den del av befolkningen som har svensk bakgrund och det finns invandrargrupper där utbildningsnivån är lägre än vad den är i den del av befolkningen som har svensk bakgrund. Dessa skillnader speglar sig också bland dessas barn. Den sociala bakgrunden spelar naturligtvis roll också här, precis som den gör för ungdomar med svensk bakgrund.

Av de studentgrupper som redovisas i tabell 10 nedan så är det inom grupperna ”studenter (endast) i reguljär utbildning” samt ”studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet” som det höstterminen 2003 fanns de högsta andelarna studenter med utländsk bakgrund. Utbildning inom Nätuniversitetet hade en något högre andel studenter som var födda utomlands och/eller som hade två utlandsfödda föräldrar än vad den traditionella distansutbildningen hade. Det förelåg emellertid inga stora skillnader mellan de olika utbildningsformerna. Fördelningen avseende nationell bakgrund såg likadan ut såväl höstterminen 2002 som vårterminen 2003. Den siffra som Högskoleverket presenterar i sina årsrapporter, ”Jämförelsetal för andel studenter med utländsk bakgrund”, visar att det är en viss underrepresentation av studenter med utländsk bakgrund vid svenska högskolor och universitet jämfört med antalet med utländsk bakgrund i befolkningen.³⁴

Tabell 10 Nationell bakgrund bland studenter i olika utbildningsformer höstterminen 2003.

Nationell bakgrund	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Född utomlands eller med två utlandsfödda föräldrar	11 %	9 %	13 %	13 %
Svensk bakgrund	85 %	89 %	82 %	85 %
Uppgift saknas	4 %	2 %	4 %	2 %

H-region

Kari Marklund, tidigare landshövding i Norrbotten, säger i boken *Vetenskaparnas visioner: Elva samtal om framtidens studier och undervisning i högskolan* att det finns en ”begåvningsreserv ute i landet. Den kan vi komma åt, om folk får möjlighet att läsa i den takt och på det sätt som deras omständigheter tillåter ...”.³⁵ En högre utbildning som är mer ”geografiskt obunden”, eller flexibel i rummet, skulle kunna göra det möjligt för fler att studera på högskola/universitet. En IT-stödd distansutbildning skulle kunna bidra till att till exempel fler boende i glesbygd ges möjlighet att tillägna sig kurser inom den högre utbildningen. Samtidigt bör man komma ihåg att

³⁴ Högskoleverket (2004): *Universitet och högskolor: Högskoleverkets årsrapport 2004*. Stockholm.

³⁵ Borg, Christian (2002): ”Högskoleläraren är framtidens hjälte”, s 10. I: Borg, Christian (red): *Vetenskaparnas visioner: Elva samtal om framtidens studier och undervisning i högskolan*. Distansutbildningsmyndigheten Rapport 4:2002. Härnösand.

inte heller all utbildning som erbjuds inom Sveriges nätuniversitet är ”helt flexibel” i tid och rum. De obligatoriska sammankomsterna gör till exempel att studenterna kanske måste resa från hemorten till högskoleorten/kursorten. I materialet är studenternas bostadsorter indelade efter de så kallade H-regionerna. H-regioner är en indelning i fem grupperingar där syftet är att de olika grupperna skall vara homogena vad gäller befolkningsunderlaget (se nedan). Ett problem här kan vara att det kan förhålla sig så med studenter att de inte är skrivna på den ort där de faktiskt bor. Ett annat problem kan vara att registren inte är uppdaterade till ”dags dato”, en student kan ha flyttat till högskoleorten utan att detta hunnit registrerats vid den tidpunkt när uppgifter om bostadsort hämtats.³⁶

Fakta

H-regioner

”H-regioner (H = Homogena med avseende på befolkningsunderlaget) är en gruppering av kommuner efter lokalt och regionalt befolkningsunderlag, längs skalan storstad-glesbygd. H-regionerna uppdateras med några års mellanrum; föreliggande uppdatering har gjorts 2003 och den dessförinnan gjordes 1998.”

H1	<i>Stockholm/Södertälje A-region</i>
H3	<i>Större städer</i> (”Kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum.”)
H4	<i>Mellanbygden</i> (”Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mer än 300 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt.”)
H5	<i>Tätbygden</i> (”Kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mindre än 300 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt.”)
H6	<i>Glesbygden</i> (”Kommuner med mindre än 27 000 invånare inom 30 kilometers radie.”)
H8	<i>Göteborgs A-region</i>
H9	<i>Malmö/Lund/Trelleborgs A-region</i>

Källa: SCB (2003): *MIS 2003:1 Regionala indelningar i Sverige den 1 januari 2003. Del 1*. Stockholm.

Tabell 11 visar i vilken H-region studenterna i de olika utbildningsformerna höstterminen 2003 var bosatta. Här kan det vara värt att notera att den traditionella distansutbildningen bättre når ut till studenter i glesbygden än vad den IT-stödda distansutbildningen inom Nätuniversitetet gör. Höstterminen 2003 bodde 6 % av de studenter som läste inom Nätuniversitetet i glesbygden, motsvarande andel för den traditionella distansutbildningen var 11 %. Ser man till antalet studenter i glesbygden som de respektive utbildningsformerna når så var också antalet glesbygdstudenter fler i gruppen ”studenter (endast) i distansutbildning” än vad de var i gruppen ”studenter (endast) inom Nätuniversitetet”. Samtidigt är det en större andel av Nätuniversitetets studenter som bor i Stockholm/Södertälje A-region jämfört vad det är inom den traditionella distansutbildningen. Så trots att den traditionella distansutbildningen kanske gäller för att vara mindre flexibel i rummet än den mer ”moderna” IT-stödda distansutbildningen så är den förstnämnda studieformen man finner den högsta andelen studenter bosatta i glesbygd.

I samtliga grupper som redovisas i tabell 11 återfinns den största andelen av studenterna i de större städerna. I gruppen ”studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet” var andelen studenter som bodde i de större städerna nära 50 %. Lägst var den andelen i den grupp studenter som endast läste inom Nätuniversitetet. Gruppen ”studenter (endast) i reguljär utbildning” hade den högsta andelen studenter bosatta i Stockholm/Södertälje A-region. Denna andel var betydligt lägre inom den traditionella distansutbildningen. Utbildning

³⁶ Se till exempel Högskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och extra ersättning*, s 65. Stockholm.

inom Nätuniversitetet hade en hög andel studenter i mellanbygden, framförallt i en jämförelse med den reguljära utbildningen. 18 % av de studenter som tillhörde den första gruppen var bosatta i mellanbygden. Det fanns smärre skillnader mellan gruppen ”studenter (endast) i reguljär utbildning” och gruppen ”studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet” när det gällde den geografiska fördelningen över landet. Den senare gruppen var emellertid också i detta avseende mer lik den förra gruppen än vad den var gruppen ”studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet. Den geografiska fördelningen för de olika utbildningsformerna såg likadan ut också höstterminen 2002 respektive vårterminen 2003.

Tabell 11 Studenternas bostadsort, här uttryckt i H-region, uppdelat på olika utbildningsformer höstterminen 2003.

H-region	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Stockholm/Södertälje A-region	19 %	12 %	21 %	15 %
Större städer	34 %	39 %	41 %	47 %
Mellanbygden	18 %	15 %	8 %	8 %
Tätbygden	6 %	12 %	3 %	4 %
Glesbygden	6 %	11 %	2 %	2 %
Göteborgs A-region	7 %	7 %	12 %	8 %
Malmö/Lund/Trelleborgs A-region	8 %	4 %	10 %	14 %
Uppgift saknas	3 %	2 %	3 %	2 %

Längre fram i rapporten skall vi återkomma till var studenterna i den högre utbildningen bor i förhållande till den högskoleort/kursort där de studerar.

Studenter i glesbygd

Vad kan vi då säga om de glesbygdssstudenter som deltog i högre utbildning höstterminen 2003? Ja, för det första, de var till största delen kvinnor. Sett till samtliga glesbygdssstudenter, så var 71 % kvinnor och 29 % män. För alla de tre utbildningsformerna gällde att andelen kvinnor var högre bland glesbygdssstudenterna jämfört med ”totalbilden”. Studenterna i glesbygden var också äldre jämfört med om man ser till samtliga studenter. Bland glesbygdssstudenterna var det för samtliga utbildningsformer en mindre andel som hade minst 120 poäng (examen/poängproduktion). Det var samtidigt bland studenterna i reguljär utbildning, traditionell distansutbildning samt utbildning inom Nätuniversitetet en högre andel nybörjarstudenter.

Med reservation för att det saknas uppgifter om föräldra-SEI och föräldra-SUN för ett stort antal studenter inom framförallt studenter inom nätuniversitetsutbildning och traditionell distansutbildning så var andelen barn till högre tjänstemän betydligt lägre och andelen barn till arbetare betydligt högre. De skillnader som fanns mellan studenter i glesbygd och ”alla studenter” när det gällde föräldra-SEI går igen också i variabeln föräldra-SUN. Bland studenter i glesbygd, och det gällde för samtliga utbildningsformer, var det en högre andel av studenterna vars föräldrar hade en förgymnasial eller en gymnasial utbildning och en lägre andel av studenterna som hade föräldrar med en eftergymnasial utbildning. Det var en lägre andel av studenterna i glesbygden som hade utländsk bakgrund, och det gällde för såväl reguljär utbildning och traditionell distansutbildning som för utbildning inom Nätuniversitetet. Bland studenter i

glesbygden var det fler som hade barn, och också det gällde för samtliga utbildningsformer. Denna bild av ”glesbygdsstudenten” är naturligtvis en spegling av befolkningssammansättningen i Sveriges glesbygd.

Barn

En mer flexibel utbildningsform kan göra det möjligt för studenter som befinner sig i en ”mindre flexibel livssituation” att kombinera studier med arbete och familj. Barnen var ett viktigt skäl för de studenter inom medicin/odontologi och vård/omsorg som deltog i den enkätstudie som UCER genomförde höstterminen 2003, att välja en IT-stödd distansutbildning inom Nätuniversitetet. Det var en utbildningsform som passade den aktuella livssituationen.³⁷

Tabell 12 Andel studenter med och utan barn (–17 år) i olika utbildningsformer höstterminen 2003.

Antal barn	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
0	54 %	46 %	74 %	75 %
1	16 %	18 %	11 %	10 %
2	20 %	25 %	9 %	9 %
3	6 %	9 %	3 %	3 %
4	1 %	1 %	< 1 %	1 %
5	< 1 %	< 1 %	< 1 %	< 1 %
6	< 1 %	< 1 %	< 1 %	< 1 %
7	< 1 %	< 1 %	< 1 %	< 1 %
8	< 1 %	0	< 1 %	0
9	0	0	< 1 %	0
10	0	0	< 1 %	0
Uppgift saknas	3 %	2 %	3 %	2 %

Av tabell 12 framgår att knappt hälften av de studenter som läste inom Nätuniversitetet hade yngre barn höstterminen 2003. Detta var en betydligt större andel än för de studenter som läste i reguljär utbildning och också för de studenter som höstterminen 2003 kombinerade reguljära studier med studier inom nätuniversitetet. Den högsta andelen studenter med barn återfanns emellertid i den traditionella distansutbildningen. Detta kan tyckas något paradoxalt då argumenten för en IT-stödd distansutbildning är att den är mer flexibel i tid och rum och därför borde passa gruppen ”studenter med barn” bättre än en utbildning som är mindre flexibel i tid och rum (kanske ...), så som den traditionella distansutbildningen. Även om andelen studenter med barn är betydligt lägre i grupperna ”studenter (endast) i reguljär utbildning” och ”studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet” så är det ungefär en student av fyra i den reguljära utbildningen som faktiskt har ett eller flera barn.

Sammanfattning

Hur såg då studentprofilen ut för de studenter som läste en utbildning (eller flera utbildningar) inom Nätuniversitetet höstterminen 2003? Vilka likheter och vilka skillnader fanns det jämfört med de studenter som återfanns i den reguljära utbildningen respektive i den traditionella distansutbildningen? Det första vi kan konstatera är att det är viktigt att ”bryta ned” den grupp av studenter som läser inom Nätuniversitetet till mindre kategorier då det finns stora skillnader inom

³⁷ Mårald, Gunilla och Pernilla Westerberg (2004): *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*. Arbetsrapport. Centrum för utvärderingsforskning. Umeå universitet.

gruppen. De studenter som kombinerade studier inom Nätuniversitetet med reguljära studier höstterminen 2003 var i alla avseenden betydligt mer lik de studenter som "endast" studerade inom den reguljära utbildningen än vad de var de studenter som "endast" studerade inom Nätuniversitetet samma termin. Detta är ett resultat som är viktigt att bära med sig vid diskussioner om Nätuniversitetets och IT-stödd distansutbildnings framtida utveckling. Det handlar inte bara om studenter som har andra behov och möjligheter än de studenter som återfinns i den reguljära utbildningen, det handlar till stor del också om "samma" studenter som återfinns i den reguljära utbildningen.

När det gäller könsfördelningen på de olika utbildningsformerna kan det konstateras att det i utbildning inom Nätuniversitetet höstterminen 2003 fanns en större andel kvinnor och en mindre andel män än i den reguljära utbildningen. Det var emellertid en mindre andel kvinnor, och en större andel män, än i den traditionella distansutbildningen. Den reguljära utbildningen kan alltså sägas vara den mest jämställda studieformen och den traditionella distansutbildningen kan sägas vara den minst jämställda studieformen.

Det fanns också skillnader i åldersfördelningen bland studenterna i de olika utbildningsformerna höstterminen 2003. Den traditionella distansutbildningen lockade i större utsträckning äldre studenter och utbildningarna inom Nätuniversitetet lockade något yngre studenter. Den reguljära utbildningen hade, kanske inte helt oväntat, den största andelen yngre studenter.

Högst andel högskolenybörjare fann vi höstterminen 2003 i den reguljära utbildningen, lägst andel högskolenybörjare fanns i den traditionella distansutbildningen. Utbildning inom Nätuniversitetet placerade sig däremellan. Samtidigt var det störst andel av studenterna inom Nätuniversitetet som hade 120 poäng eller mer sedan tidigare. Ambitionerna med inrättandet av Nätuniversitetet rymmer ju både att försöka locka nya studenter till högre utbildning och att erbjuda möjligheter till fortbildning/vidareutbildning för dem som redan har genomgått en högre utbildning.

Social bakgrund mäts i rapporten med två variabler: föräldra-SEI och föräldra-SUN. Föräldra-SEI står för föräldrarnas yrkens "placering" i den socioekonomiska indelningen. Föräldra-SUN står för föräldrarnas utbildningsnivå. För båda dessa variabler gäller att uppgifter endast funnits att tillgå för studenter yngre än 35 år. Studenternas sociala bakgrund är det viktigt att veta mer om då en av ambitionerna med Nätuniversitetet är att bredda den sociala rekryteringen till högre utbildning. Uppgifterna om föräldra-SEI visar att det var den traditionella distansutbildningen som höstterminen 2003 hade den största andelen studenter med arbetarbakgrund. Den reguljära utbildningen hade den minsta studenter med den bakgrunden och utbildning inom Nätuniversitetet befann sig däremellan. Skillnaderna var emellertid inte stora mellan de olika distributionsformerna.

Skillnaderna mellan de olika studentgrupperna går igen när man tittar på föräldrarnas utbildningsnivå. Den reguljära utbildningen hade höstterminen 2003 den högsta andelen studenter vars föräldrar hade en eftergymnasial utbildning. Den traditionella distansutbildningen hade å sin sida den lägsta andelen studenter från "studievana hem" (det vill säga föräldrar med eftergymnasial utbildning). Den traditionella distansutbildningen hade den högsta andelen studenter från "mer studievana hem" (det vill säga föräldrar med förgymnasial utbildning), och den reguljära utbildningen hade den lägsta andelen studenter från "studievana hem". Utbildning inom Nätuniversitetet och dess studenter, placerade sig däremellan.

De grupper av studenter som i störst utsträckning finansierar sina studier med studiemedel är "studenter (endast) i reguljär utbildning" samt "studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet". I dessa grupper var det tre av fyra studenter som hade

studiemedel (lånedel och/eller endast bidragsdel) höstterminen 2003. Motsvarande andel för den traditionella distansutbildningen var två av tio, och ännu något lägre för utbildning inom Nätuniversitetet.

Studenternas nationella bakgrund delas i materialet in i två kategorier; studenter med svensk bakgrund och studenter som själva är födda utomlands och/eller har två föräldrar som är födda utomlands. Det var små skillnader mellan de olika distributionsformerna i studenternas fördelning på nationell bakgrund höstterminen 2003. Men det var inom grupperna ”studenter (endast) inom reguljär utbildning” samt ”studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet” som vi fann de högsta andelarna studenter med utländsk bakgrund. Den lägsta andelen studenter med utländsk bakgrund fanns höstterminen 2003 i den traditionella distansutbildningen.

En stor del av de studenter som återfanns i den högre utbildningen höstterminen 2003 var bosatta i våra större städer. Denna andel var som allra högst i gruppen ”studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet” och som allra lägst i gruppen ”studenter (endast) inom utbildning inom Nätuniversitetet”. Det var bland studenter i reguljär utbildning som andelen bosatta i Stockholm/Södertälje A-region var som högst och det var bland studenter i traditionell distansutbildning som denna andel var som lägst. Den högsta andelen studenter bosatta i glesbygd återfanns i den traditionella distansutbildningen, andelen av studenterna i utbildning inom Nätuniversitetet som var bosatta i glesbygd, var lägre.

Slutligen, en stor del av de studenter som studerade vid Sveriges högskolor och universitet höstterminen 2003, hade barn. Skillnaderna var emellertid stora mellan de olika grupperna av studenter. Andelen studenter med barn var som högst i den traditionella distansutbildningen och som lägst i de båda grupper av studenter som återfanns i den reguljära utbildningen. Andelen studenter med barn var lägre i utbildning inom Nätuniversitetet än vad den var i den traditionella distansutbildningen.

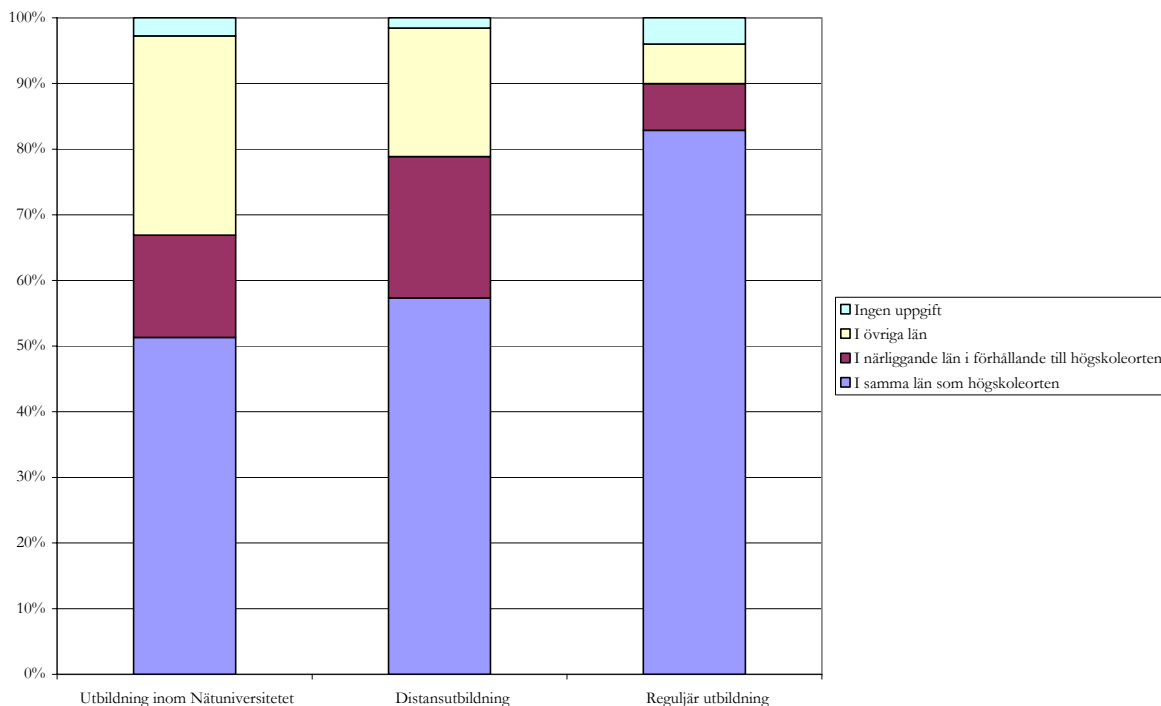
Sammanfattningsvis är studenter inom Nätuniversitetet i högre grad kvinnor, något äldre, har arbetarbakgrund, kommer från studieovana hem i glesbygd jämfört med studenter i reguljär utbildning. Men samtidigt är skillnaderna i studenternas bakgrund, mätt på detta sätt, än större mellan traditionell distansutbildning och reguljär utbildning vilket tyder på att den traditionella distansutbildningen lyckas något bättre med att rekrytera ur andra grupper än dem som vanligtvis återfinns inom den högre utbildningen.

Studenternas ”boendenärhet” till högskoleort/kursort

En fråga som man kan ställa är om geografien spelar någon roll när Sveriges högskolor och universitet kan erbjuda allt fler utbildningar som genomförs utan obligatoriska fysiska sammankomster. Utbildningar som inte kräver en fysisk förflyttning från hemorten till kursorten. Studenten behöver inte välja den mest närbelägna högskolan eller det mest närbelägna universitetet utan kan välja mer fritt, från ett nationellt, eller till och med ett internationellt, utbildningsutbud. Nu är inte alla de utbildningar som erbjuds som IT-stödda distansutbildningar inom Nätuniversitetet utan fysiska sammankomster, de flesta utbildningar har fortfarande en eller flera sammankomster. Är det då så att Nätuniversitetet når bättre ut med sina utbildningar jämfört med den reguljära utbildningen och den traditionella distansutbildningen? Finns det några skillnader mellan olika lärosäten?

Närhet till högskoleorten

Uppgifter om studenternas fysiska närhet till sin utbildning finns för två orter, närheten till högskoleorten respektive närheten till kursorten. Högskoleorten är i materialet definierat som kommun där rektorskansliet är beläget.³⁸ Kursorten är den ort i vilken utbildningen ges. Detta innebär att det för ett antal ”registreringar” inte är möjligt att ange boendenärhet då en del utbildningar ges på flera kursorter. Detta skiljer sig åt i omfattning mellan olika lärosäten.

Figur 1 Studenternas närhet till högskoleorten. Höstterminen 2003.

Höstterminen 2003 bodde 51 % av de registrerade inom Nätuniversitetets utbildningar i samma län som högskoleorten var belägen i. Motsvarande andelar för den traditionella distansutbildningen var 57 % respektive för den reguljära utbildningen 83 %. Här är det alltså påtagligt att distansutbildning, såväl inom Nätuniversitetet som i ”mer traditionell form”, når längre bort från högskoleorten än vad den reguljära utbildningen gör. När det gäller andelen som bodde i närliggande län i förhållande till högskoleorten så var den för utbildning inom

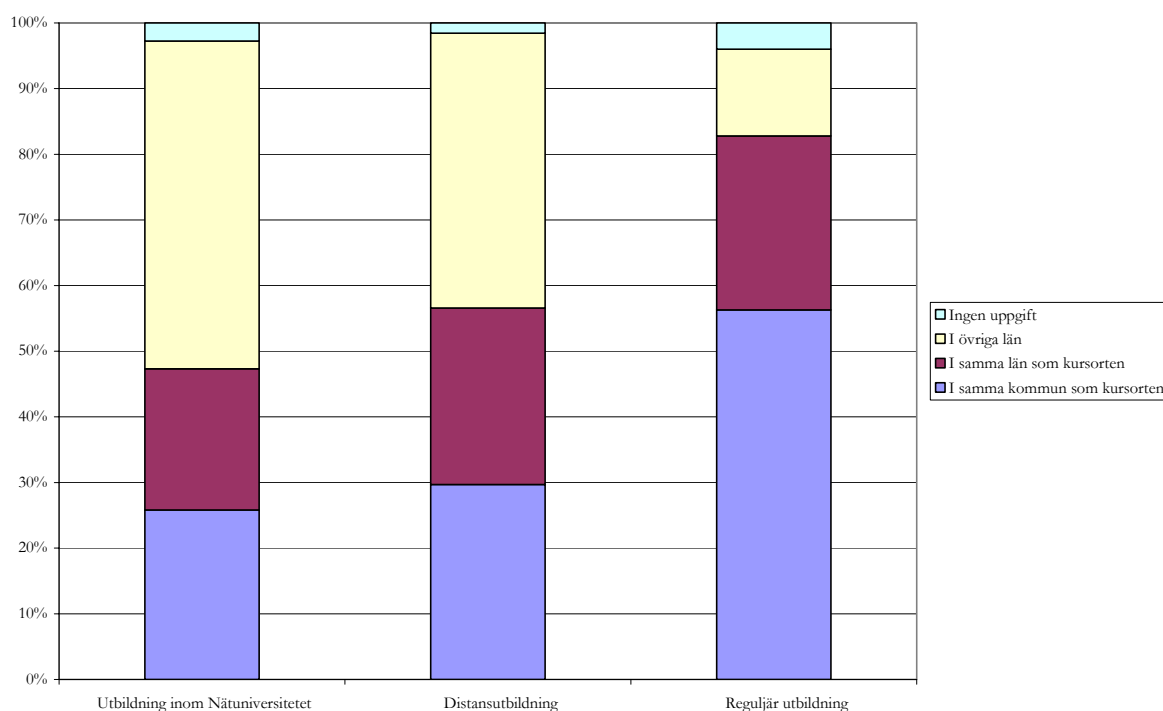
³⁸ För de högskolor som har flera högskoleorter (Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Mitthögskolan, Mälardalens högskola samt SLU) är det den ort där rektorskansliet är beläget som ”räknas”. Detta betyder för Högskolan i Trollhättan/Uddevalla Trollhättan, för Mitthögskolan Östersund, för Mitthögskolan Östersund, för Mälardalens högskola Västerås samt för SLU Uppsala.

nätuniversitetet 16 %, för den traditionella distansutbildningen 22 % och för den reguljära utbildningen 7 %. Andelen av registreringarna som bodde längre bort från högskoleorten var höstterminen 2003 för utbildning inom Nätuniversitetet 30 %, för den traditionella distansutbildningen 20 % och för den reguljära utbildningen 6 %.

Hur såg det då ut för de olika lärosäten som gav utbildning inom Nätuniversitetets ramar höstterminen 2003? Föreligger det stora skillnader mellan olika lärosäten i var deras studenter är bosatta i förhållande till högskoleorten? Högskolan på Gotland var det lärosäte som rekryterade störst andel av sina studenter utanför det egna länet. Om man bortser från Idrottshögskolan i Stockholm där antalet studenter var så litet, så rekryterade lärosäten som Södertörns högskola, Kungliga Tekniska Högskolan samt Högskolan Dalarna en stor andel av sina studenter från det egna länet.

Närhet till kursorten

Nu är det inte hemortens närhet till rektorskansliet som räknas utan närheten till den ort i vilken utbildningen har givits. En del lärosäten har en stor del av sina utbildningar utlokaliserade till andra orter, andra lärosäten ger utbildning endast vid det som ovan betecknades högskoleorten. Hur ser det då ut i en jämförelse mellan de olika utbildningsformerna; reguljär utbildning, traditionell distansutbildning samt IT-stödd distansutbildning? Den IT-stödda distansutbildningen borde ha större möjligheter att nå utanför kursorten än vad de två andra utbildningsformerna, framförallt den reguljära utbildningen, har. Här är kanske kursorten ett viktigare ”mätinstrument” än vad högskoleorten, som redovisades ovan, är.

Figur 2 Studenternas närhet till kursorten. Höstterminen 2003.

Höstterminen 2003 bodde 26 % av registreringarna i utbildning inom Nätuniversitetet i samma kommun som kursorten, motsvarande siffror var för den traditionella distansutbildningen 30 % och för den reguljära utbildningen 56 %. 22 % av registreringarna inom Nätuniversitetet var bosatta i samma län som kursorten var belägen i. Motsvarande siffror var för den traditionella distansutbildningen 27 % och för den reguljära utbildningen 26 %. Hälften av registreringarna

inom Nätuniversitetet var alltså bosatta i något av landets övriga län. För den traditionella distansutbildningen var motsvarande andel 42 % och för den reguljära utbildningen var andelen 13 %. Att den reguljära utbildningen skiljer sig från distansutbildning, såväl den traditionella som den inom Nätuniversitetet är inte förvånande. Av figur 2 kan man emellertid kanske dra slutsatsen att distansutbildning inom Nätuniversitetet är mer flexibel i rummet än vad den traditionella distansutbildningen är. Samtidigt kanske skillnaderna borde kunna vara större?

Det finns också här stora skillnader mellan olika lärosäten. Lärosäten som rekryterade en stor del av sina studenter från det län som kursorten var belägen i var Södertörns högskola, Stockholms universitet, Kungliga Tekniska Högskolan och Högskolan Dalarna. Lärosäten som rekryterade en stor del av sina studenter från de övriga länen var Högskolan på Gotland, Umeå universitet och Högskolan i Gävle.

Sammanfattning

En mer flexibel utbildningsform, som är ambitionerna med de distansutbildningar som ges inom Nätuniversitetets ramar, kan innebära ökade möjligheter för studenter att välja fritt från ett nationellt, och internationellt, utbildningsutbud. Man behöver inte längre i samma omfattning styras av de restriktioner som finns för förflyttningar i det fysiska rummet. Av figurerna 1 och 2 som redovisades ovan framgår också att studenter inom Nätuniversitetet bodde längre bort från såväl högskoleorten som kursorten än vad studenter i traditionell distansutbildning respektive studenter i reguljär utbildning gjorde höstterminen 2003. Studenterna utnyttjade alltså i viss utsträckning den flexibilitet som utbildningar inom Nätuniversitetet skall erbjuda. Detta gäller såväl om man tittar på samtliga studenter, oavsett studiebakgrund, som när man enbart tittar på de studenter som var högskolenybjörjare höstterminen 2003.

Det fanns emellertid stora skillnader mellan de lärosäten som gav utbildning inom Nätuniversitetet höstterminen 2003. Hur väl olika lärosäten når ut med sina utbildningar kan delvis finna sin förklaring i hur stor del av utbildningsutbudet som ges under mer flexibla former. Det finns naturligtvis stora skillnader inom Nätuniversitetet i hur flexibla utbildningarna faktiskt är. Ett exempel är om det förekommer fysiska sammankomster under utbildningen eller ej. För många studenter kan det vara lättare att välja en kurs vid ett lärosäte som ligger långt borta om det ej förekommer obligatoriska sammankomster på kursorten. Förekommer det obligatoriska sammankomster tillkommer en rad restriktioner som kringgärdar fysisk mobilitet och som bidrar till att minska utbildningens flexibla inslag.

Varifrån respektive lärosäte rekryterar sina studenter påverkas också av hur stor del av lärosätens utbildningar som är "utlokaliserade" utanför det egna länet. Vissa lärosäten ger en relativt stor del av sitt utbildningsutbud utanför högskolelänet medan andra lärosäten har all sin utbildning i det egna länet. En del av de högskolor och universitet som ingår i Nätuniversitetet ger utbildning endast på ett fåtal orter medan andra har en lång lista över kommuner där man finns representerade med en del av sitt utbildningsutbud.

En delförklaring till att detta, utbud av utbildningar utan fysiska sammankomster samt utlokaliseringen av utbildningen från högskoleorten, avsevärt skiljer sig åt mellan lärosäten är det behov som lärosätet har av att nå utanför det egna upptagningsområdet med sina utbildningar. Är befolkningsunderlaget i regionen litet, sökandetrycket lågt och så vidare kan det finnas drivkrafter att försöka skapa mer flexibla utbildningsformer som också lockar studenter från andra håll.

Sammanfattande diskussion

Rapporten bygger på statistik som Statistiska Centralbyrån ställt samman. Nätuniversitetet etablerades i mars 2002. Den studerade tidsperioden omfattar vårterminen 2002 till och med höstterminen 2003, det vill säga fyra terminer. Den första av dessa var emellertid omfattningen på utbildningsutbudet inom Nätuniversitetet mycket begränsat. Fyra terminer är en mycket kort period och det kan vara svårt att uttala sig om effekterna av satsningen på IT-stödd distansutbildning inom Nätuniversitetet. Det gör det också svårt att uttala sig om tendenser över tid. Det kan därför vara värdefullt att fortsätta att följa utvecklingen. Fokus i redovisningen ovan har legat på höstterminen 2003.

Det är för det första viktigt att framhålla att de studenter som läser inom Nätuniversitetet inte är en homogen grupp. Det föreligger stora skillnader mellan den grupp som endast läser inom Nätuniversitetet och den grupp som kombinerar studier inom Nätuniversitetet med reguljära studier vid en högskola eller ett universitet. När man i Högskoleverkets utvärdering lyfter fram att utbildning inom Nätuniversitetet lockar fler med arbetarbakgrund, fler äldre studenter, fler som bor i glesbygd, fler som har barn och fler som förvärvsarbetar jämfört med vad som gäller för studenter i den reguljära utbildningen³⁹ (en jämförelse med de studenter som finns inom den traditionella distansutbildningen ger emellertid en något annan bild) så är det de studenter som endast studerar inom Nätuniversitetet som avses. När det gäller den stora grupp av studenter som kombinerar studier inom Nätuniversitetet med reguljär utbildning så liknar de i många avseenden ”den reguljäre studenten”.

Detta betyder kanske att bilden av ”nätuniversitetsstudenten” behöver nyanseras. När man talar om att de har ”andra behov” och ”andra förutsättningar” så gäller det kanske för majoriteten men inte för alla. Det handlar i relativt stor utsträckning om ”samma” studenter som man återfinner i den reguljära utbildningen. Att gruppen är så heterogen kan också betyda att motiv och mål med utbildningen kan skilja sig markant åt mellan olika grupper av studenter. Här går naturligtvis en skiljelinje mellan dem som kommer som högskolenyborjare till högre studier och dem som redan sedan tidigare har en högre utbildning. En annan skiljelinje går mellan dem som påbörjar studier med avsikten att läsa till en examen, dem som påbörjar studier som är att beteckna som fortbildning/vidareutbildning samt dem som deltar i högre utbildning utifrån ett mer personligt intresse.

Föreliggande rapport har visat att i den grupp studenter som (endast) läser inom Nätuniversitetet finns fler äldre, fler som har barn, fler som bor längre från högskoleort/kursort och så vidare. Bland dessa studenter kan man tänka sig att behovet av flexibilitet är något som bidragit till att de valt just en IT-stödd distansutbildning (i det här fallet inom Nätuniversitetet). Detta är något som också känns igen från en tidigare rapport i UCERs utvärdering av Nätuniversitetets studentnytta, *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*. För studenterna i den studien var just behoven av flexibilitet något som genomsyrade synen på den valda utbildningen, en mer flexibel utbildning gör det möjligt att kombinera studier med förvärvsarbete och familj.⁴⁰ Detta ställer emellertid också krav på att de utbildningar som erbjuds inom Nätuniversitetet kan erbjuda den flexibilitet som Nätuniversitetet marknadsförs med. För lärosätena innebär detta att om man lockar med flexibel utbildning så är det också det man skall erbjuda de studenter som påbörjar utbildningen.

³⁹ Högskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och ersättning*, s 27. Högskoleverkets rapportserie 2004:30 R. Stockholm.

⁴⁰ Märald, Gunilla och Pernilla Westerberg (2004): *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*. Arbetsrapport. Centrum för utvärderingsforskning. Umeå universitet.

I Högskoleverkets uppföljning av Nätuniversitetet lyfter man fram att tillgängligheten till högre utbildning har ökat: ”Genom tillkomsten av Sveriges nätuniversitet finns idag ett mycket större utbud av utbildning som är flexibel i tid och rum och som ställer små krav på närvaro på lärosätena”⁴¹. Tidigare studier inom UCERs utvärdering av Nätuniversitetets studentnytta har emellertid visat att utbildningarna inte alltid är så flexibla i tid och rum som studenterna förväntar sig.⁴² Föreliggande rapport har emellertid visat att utbildningar inom Nätuniversitetet rekryterar sina studenter ”längre bort” från högskoleort/kursort jämfört med vad som gäller för den traditionella distansutbildningen respektive den reguljära utbildningen. Detta visar att en mer flexibel utbildning gör det möjligt för studenter att mer fritt från rumsliga restriktioner kan välja lärosäte. Man är inte längre på samma sätt, om man har för avsikt att bo kvar på hemorten, hänvisad till ett lärosäte som ligger nära. Men om den utlovade flexibiliteten begränsas, kan det leda dels till att tilltron till flexibiliteten minskar, dels till att avhoppen ökar.

En annan aspekt av den högre utbildningens geografi är hur människor i Sveriges glesbygd skall få tillgång till högre utbildning. Högskoleverket skriver i sin uppföljning av Nätuniversitetet att det inte finns ”något uttalat mål att Sveriges nätuniversitet ska rekrytera särskilt från glesbygdsbefolkningen.”⁴³ I propositionen säger *Den öppna högskolan* skriver man emellertid att ”Utbildningarna skall vara möjliga att följa oavsett var studenten befinner sig geografiskt.”⁴⁴ Som vi kunde se ovan så når Nätuniversitetet med sina utbildningar längre bort från högskoleorten/kursorten. Om vi däremot ser till i vilken H-region studenterna är bosatta så framkommer det att den traditionella distansutbildningen hade en högre andel studenter bosatta i glesbygden höstterminen 2003 jämfört med distansutbildning inom Nätuniversitetet. Andelen studenter bosatta i tätbygden var också högre i den traditionella distansutbildningen. En aspekt av den flexibla utbildningen som kan få betydelse här är förekomsten av fysiska sammankomster. I propositionen *Den öppna högskolan* skriver man att: ”Distansutbildning via Nätuniversitetet gör att studenterna oavsett var de bor kan ha tillgång till en mångfald av kurser. Givetvis kan även distansutbildningen som erbjuds via Nätuniversitetet innebära att studenterna måste samlas vid vissa tillfällen. Målsättningen bör dock vara att begränsa sådana inslag i utbildningen just för att ge studenter i alla delar av landet möjlighet att ta del av utbudet från så många lärosäten som möjligt.”⁴⁵

Högskolenybörjarna är en viktig målgrupp för Nätuniversitetet. Bakom Nätuniversitetets etablerande ligger bland annat en ambition att locka nya grupper till högre utbildning. Det kan till exempel handla om människor från arbetarklasshem, människor med utländsk bakgrund eller människor som på grund av något funktionshinder har svårigheter att komma till den reguljära utbildning som bedrivs på campus. Andelen högskolenybörjare var som högst, 19 %, i den reguljära utbildningen höstterminen 2003. Av de studenter som endast deltog i utbildning inom Nätuniversitetet var 16 % högskolenybörjare. Av de fyra redovisade grupperna var andelen högskolenybörjare som allra lägst i den grupp studenter som kombinerade studier inom Nätuniversitetet med reguljära studier höstterminen 2003. Utbildning inom Nätuniversitetet når delvis andra grupper än vad den reguljära utbildningen gör, något som bidrar till att bredda rekryteringen till högre utbildning. Distansutbildning inom Nätuniversitetet är bättre än den

⁴¹ Högskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och ersättning*, s 5. Högskoleverkets rapportserie 2004:30 R. Stockholm.

⁴² Mårald, Gunilla och Pernilla Westerberg (2004): *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*. Arbetsrapport. Centrum för utvärderingsforskning. Umeå universitet och Gunilla Jonsson (2003): *Nätuniversitetet läsåret 2003/2004 – ekonomiskt stöd, kursutbud och antal sökande: Med fokus på utbildningsområdet medicin och vård*. Arbetsrapport. Centrum för utvärderingsforskning. Umeå universitet

⁴³ Högskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och ersättning*, s 27. Högskoleverkets rapportserie 2004:30 R. Stockholm.

⁴⁴ Prop. 2001/02:15 *Den öppna högskolan*, s 110. Stockholm.

⁴⁵ Prop. 2001/02:15 *Den öppna högskolan*, s 110. Stockholm.

reguljära utbildningen på att rekrytera högskolenybörjare vars föräldrar är arbetare. Däremot är man inte bättre på att rekrytera högskolenybörjare med utländsk bakgrund. I jämförelse med den traditionella distansutbildningen är emellertid inte nätuniversitetsutbildning bättre på att rekrytera studenter med arbetarklassbakgrund men däremot bättre på att rekrytera studenter med utländsk bakgrund. Skillnaderna är större mellan de olika utbildningsformerna när det gäller social bakgrund än vad det gäller nationell bakgrund.

Högskolenybörjarna är en viktig grupp, en annan viktig grupp är de som, i det livslånga lärandets anda, kommer till högskolor och universitet med en tidigare utbildning i bagaget och som nu har ambitioner att fortbilda/vidareutbilda sig. En relativt stor andel av utbildningsutbudet, framförallt inom vissa utbildningsområden, riktar till studenter som redan har en högre utbildning/examen. Här är alltså inte ambitionen att locka nya studenter till den högre utbildningen utan att kunna erbjuda vidareutbildning för redan yrkesverksamma. Profilen på de studenter som finns inom Nätuniversitetet, där 36 % av studenterna höstterminen 2003 hade en examen/poängproduktion på 120 poäng eller mer, visar att utbildningarna inom Nätuniversitetet också kan fylla detta syfte. Denna andel var emellertid nästan lika stor i den grupp av studenter som återfanns i den traditionella distansutbildningen samt i den grupp av studenter som kombinerade studier inom nätuniversitetet med reguljära studier.

Nätuniversitetets ambitioner att nå nya studerandegrupper och motverka snedrekrytering till högre utbildning visar sig mot bakgrund av denna studie har lyckats till en del. Den traditionella distansutbildningen lyckas som regel bättre. Men samtidigt som klyftorna består har fler studenter med "otraditionell bakgrund" börjat utbilda sig tack vare Nätuniversitetet. För att kunna avgöra vilka effekter IT-stödd distansutbildning inom Nätuniversitetet får, i jämförelse med den traditionella distansutbildningen, behöver studenternas erfarenheter, avhopp och avbrott undersökas närmare.

Litteraturförteckning

- Askling, Berit, Ulf Christiansson och Rita Foss-Fridlitzius (2001): *Livs långt lärande som idé och praktik i högskolan*. Högskoleverkets rapportserie 2001:1 R. Stockholm.
- Borg, Christian (2002): "Högskoleläraryrket är framtidens hjälte". I Borg, Christian (red): *Vetenskaparnas visioner: Elva samtal om framtidens studier och undervisning i högskolan*. Distansutbildningsmyndigheten Rapport 4:2002. Härnösand.
- Brandell, Lars (1998): *Nittiotalets studenter: Bakgrund och studiemönster*. StudS Arbetsrapport nr 2, Högskoleverket. Stockholm.
- Börjesson, Mikael, Donald Broady & Mikael Palme (2002): "Det svenska högskolefältet under 1990-talet: Den sociala snedrekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena". I: Högskoleverket: *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige*. Stockholm.
- Horm, Peter och Sarah Olofsson (2002): *Att bryta isoleringen – sociala faktorer i nätbaserad distansutbildning*. IT-kommissionen. Stockholm.
- Högskoleverket (2004): *Universitet och högskolor: Högskoleverkets årsrapport 2004*. Stockholm.
- Högskoleverket (2004): *Uppföljning av Sveriges nätuniversitet: Tillgänglighet, rekrytering och ersättning*. Högskoleverkets rapportserie 2004:30 R. Stockholm.
- Jonsson, Jan O. och Robert Eriksson (1993): *SOU 1993:85 Ursprung och utbildning: Social snedrekrytering till högre studier*. Stockholm.
- Märwald, Gunilla och Pernilla Westerberg (2004): *IT-stödd distansutbildning inom medicin och vård, ht 2003 – ur studenternas perspektiv*. Arbetsrapport. Centrum för utvärderingsforskning, Umeå universitet. Umeå.
- Petri, Claes (1999): *Traditionella och icke-traditionella studenter*. Studenterna i Sverige. StudS Arbetsrapport nr 8, Högskoleverket. Stockholm.
- Prop. 2001/02:15 (2001): *Den öppna högskolan*. Stockholm.
- Regnell, Tobias (2002): "Klassresenären behöver ett lärosäte". I: Borg, Christian (red): *Vetenskaparnas visioner: Elva samtal om framtidens studier och undervisning i högskolan*. Distansutbildningsmyndigheten Rapport 4:2002. Härnösand.
- Reneland, Linda (2002): *Långt borta men ändå nära – en kartläggning av distansutbildning vid Växjö universitet*. Pedagogiska institutionen, Växjö universitet. Växjö.
- SCB (2003): *MIS 2003:1 Regionala indelningar i Sverige den 1 januari 2003. Del 1*. Stockholm.
- SCB (2004): *Statistiskt meddelande UF 19 SM 0401 Utländsk bakgrund för studerande i grundutbildning 2003/04 och forskarutbildning 2002/03*. Stockholm/Örebro.
- SOU 2000:47 Mångfald i högskolan*. Stockholm.
- SOU 2004:29 Tre vägar till den öppna högskolan*. Betänkande av Tillträdesutredningen. Stockholm.
- www.ladok.se 2005-01-26.

Bilaga 1

De lärosäten med registrerade studenter i utbildning inom Nätuniversitetet som finns med i materialet.

Lärosäte	vt 2002	ht 2002	vt 2003	ht 2003
Blekinge tekniska högskola	–	X	X	X
Chalmers tekniska högskola	–	X	–	–
Danshögskolan	–	X	X	–
Göteborgs universitet	–	X	X	X
Högskolan i Borås	–	X	X	X
Högskolan Dalarna	–	X	X	X
Högskolan på Gotland	–	X	X	X
Högskolan i Halmstad	–	X	X	X
Högskolan i Gävle	X	X	X	X
Högskolan i Jönköping	–	X	X	X
Högskolan i Kalmar	–	X	X	X
Högskolan i Skövde	–	X	X	X
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	–	X	X	X
Högskolan Kristianstad	–	X	X	X
Idrottshögskolan i Stockholm	–	–	–	X
Karlstads universitet	–	X	X	X
Karolinska institutet	–	X	X	X
KTH	–	X	X	X
Lärarhögskolan i Stockholm	–	X	X	X
Linköpings universitet	–	X	X	X
Luleå tekniska universitet	–	X	X	X
Lunds universitet	–	X	X	X
Malmö högskola	–	X	X	X
Mitthögskolan	–	X	X	X
Mälardalens högskola	–	X	X	X
Stockholms universitet	X	X	X	X
SLU	–	X	X	X
Södertörns högskola	–	X	X	X
Umeå universitet	–	X	X	X
Uppsala universitet	–	X	X	X
Växjö universitet	X	X	X	X
Örebro teologiska högskola	–	–	–	X
Örebro universitet	–	X	X	X

Bilaga 2

Tabeller för höstterminen 2002 samt vårterminen 2003.

Tabell 17 Studenternas fördelning på olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Utbildningsform	Antal personer vt 2003
Reguljär utbildning	266 501
Distansutbildning	13 701
Nätuniversitetsutbildning	13 411
Distans- och nätuniversitetsutbildning	1 092
Reguljär- och nätuniversitetsutbildning	8 276
Reguljär-, distans- och nätuniversitetsutb	728
Reguljär- och distansutbildning	5 457
Totalt	309 166

Tabell 19 Studenternas ålder i olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Ålder	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
– 21 år	2 %	2 %	11 %	5 %
22 – 24 år	6 %	4 %	31 %	30 %
25 – 34 år	38 %	29 %	38 %	45 %
35 – 44 år	30 %	32 %	13 %	14 %
45 – 54 år	18 %	25 %	5 %	4 %
55 – 64 år	5 %	6 %	1 %	1 %
65 år –	< 1 %	1 %	< 1 %	< 1 %

Tabell 20 Studenternas ålder i olika utbildningsformer höstterminen 2002.

Ålder	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
– 21 år	3 %	2 %	18 %	8 %
22 – 24 år	7 %	5 %	29 %	29 %
25 – 34 år	39 %	30 %	33 %	42 %
35 – 44 år	29 %	32 %	12 %	15 %
45 – 54 år	17 %	24 %	5 %	5 %
55 – 64 år	5 %	6 %	1 %	1 %
65 år –	< 1 %	1 %	< 1 %	< 1 %

Tabell 21 Studenternas tidigare studievana uppdelat på olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Tidigare studier	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Examen minst 120 p/ poängproduktion om minst 120 p	34 %	32 %	23 %	31 %
Examen 80-119 p/ poängproduktion 80-119 p	14 %	21 %	19 %	25 %
Examen kortare än 80 p/ poängproduktion mindre än 80 p/ inga poäng men inte högskolenybörjare	42 %	40 %	52 %	42 %
Högskolenybörjare	10 %	7 %	7 %	2 %

Tabell 22 Studenternas tidigare studievana uppdelat på olika utbildningsformer höstterminen 2002.

Tidigare studier	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Examen minst 120 p/ poängproduktion om minst 120 p	35 %	31 %	22 %	34 %
Examen 80-119 p/ poängproduktion 80-119 p	15 %	20 %	18 %	24 %
Examen kortare än 80 p/ poängproduktion mindre än 80 p/ inga poäng men inte högskolenybörjare	33 %	36 %	40 %	35 %
Högskolenybörjare	18 %	13 %	20 %	7 %

Tabell 23 Fördelningen högskolenybörjare/ ej högskolenybörjare höstterminen 2002 till och med vårterminen 2003.

	ht 2002	vt 2003
Antal lärosäten	31	30
Antal registreringar	26 926	29 958
Högskolenybörjare	3 663 (14 %)	3 592 (12 %)
Ej högskolenybörjare	23 263 (86 %)	26 366 (88 %)

Not: Siffrorna inom parentes anger andel av antalet registreringar.

Tabell 24 Andel högskolenybörjare per lärosäte. Andelarna bygger på antal registreringar vid respektive lärosäte.

	ht 2002	vt 2003
Blekinge Tekniska Högskola	7 %	13 %
Chalmers	0 %	–
Danshögskolan	17 %	0 %
Göteborgs universitet	10 %	3 %
Högskolan i Borås	21 %	8 %
Högskolan Dalarna	15 %	12 %
Högskolan på Gotland	14 %	9 %
Högskolan i Halmstad	11 %	5 %
Högskolan i Gävle	10 %	7 %
Högskolan i Jönköping	21 %	12 %
Högskolan i Kalmar	22 %	9 %
Högskolan i Kristianstad	12 %	4 %
Högskolan i Skövde	14 %	14 %
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	22 %	16 %
Idrottshögskolan i Stockholm	–	–
Karlstads universitet	14 %	7 %
Karolinska Institutet	20 %	0 %
Kungliga Tekniska Högskolan	8 %	5 %
Lärarhögskolan i Stockholm	12 %	5 %
Linköpings universitet	21 %	4 %
Luleå tekniska universitet	13 %	7 %
Lunds universitet	12 %	5 %
Malmö högskola	12 %	7 %
Mälardalens högskola	10 %	4 %
Mitthögskolan	16 %	4 %
Södertörns högskola	0 %	0 %
SLU	10 %	0 %
Stockholms universitet	14 %	9 %
Umeå universitet	9 %	7 %
Uppsala universitet	11 %	9 %
Växjö universitet	16 %	6 %
Örebro teologiska högskola	–	–
Örebro universitet	15 %	5 %

Tabell 25 Studenternas sociala bakgrund, här uttryckt som föräldrarnas utbildningsnivå, i olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Föräldra-SUN	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Förgymnasial utbildning	7 %	6 %	8 %	9 %
Gymnasial utbildning	15 %	12 %	24 %	26 %
Eftergymnasial utbildning	20 %	14 %	38 %	38 %
Uppgift saknas	58 %	68 %	30 %	27 %

Tabell 26 Studenternas sociala bakgrund, här uttryckt som föräldrarnas utbildningsnivå, i olika utbildningsformer höstterminen 2002.

Föräldra-SUN	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Förgymnasial utbildning	7 %	6 %	9 %	9 %
Gymnasial utbildning	16 %	13 %	25 %	24 %
Eftergymnasial utbildning	22 %	14 %	39 %	38 %
Uppgift saknas	55 %	66 %	28 %	28 %

Tabell 27 Studenternas sociala bakgrund, här uttryckt som föräldrarnas SEI-tillhörighet, i olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Föräldra-SEI	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Högre tjänstemän	12 %	8 %	22 %	23 %
Övriga tjänstemän och lantbrukare/företagare	20 %	16 %	33 %	34 %
Arbetare	9 %	8 %	14 %	14 %
Uppgift saknas	59 %	69 %	31 %	29 %

Tabell 28 Studenternas sociala bakgrund, här uttryckt som föräldrarnas SEI-tillhörighet, i olika utbildningsformer höstterminen 2002.

Föräldra-SEI	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Högre tjänstemän	12 %	8 %	22 %	22 %
Övriga tjänstemän och lantbrukare/företagare	22 %	17 %	33 %	34 %
Arbetare	9 %	8 %	14 %	14 %
Uppgift saknas	56 %	67 %	30 %	30 %

Tabell 29 Studiemedelsanvändning i olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Studiemedel	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Studiemedel inklusive lånedelen	9 %	13 %	62 %	66 %
Studiemedel endast bidragsdelen	5 %	7 %	14 %	11 %
Nej	86 %	79 %	24 %	23 %

Tabell 30 Studiemedelsanvändning i olika utbildningsformer höstterminen 2002.

Studiemedel	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Studiemedel inklusive lånedelen	8 %	12 %	60 %	58 %
Studiemedel endast bidragsdelen	5 %	7 %	14 %	11 %
Nej	88 %	81 %	26 %	31 %

Tabell 31 Nationell bakgrund bland studenter i olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Nationell bakgrund	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Född utomlands eller med två utlandsfödda föräldrar	11 %	9 %	13 %	14 %
Svensk bakgrund	86 %	88 %	84 %	84 %
Uppgift saknas	3 %	3 %	3 %	1 %

Tabell 32 Nationell bakgrund bland studenter i olika utbildningsformer höstterminen 2002.

Nationell bakgrund	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Född utomlands eller med två utlandsfödda föräldrar	10 %	8 %	13 %	13 %
Svensk bakgrund	86 %	88 %	84 %	85 %
Uppgift saknas	4 %	3 %	3 %	2 %

Tabell 33 Studenternas bostadsort, här uttryckt i H-region, uppdelat på olika utbildningsformer vårterminen 2003.

H-region	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Stockholm/Södertälje A-region	18 %	12 %	22 %	15 %
Större städer	34 %	38 %	41 %	47 %
Mellanbygden	16 %	17 %	8 %	7 %
Tätbygden	7 %	10 %	3 %	6 %
Glesbygden	6 %	10 %	2 %	3 %
Göteborgs A-region	7 %	7 %	11 %	7 %
Malmö/Lund/Trelleborgs A-region	9 %	3 %	9 %	13 %
Uppgift saknas	3 %	3 %	3 %	1 %

Tabell 34 Studenternas bostadsort, här uttryckt i H-region, uppdelat på olika utbildningsformer höstterminen 2002.

H-region	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
Stockholm/Södertälje A-region	17 %	10 %	21 %	13 %
Större städer	36 %	37 %	42 %	49 %
Mellanbygden	14 %	20 %	8 %	7 %
Tätbygden	7 %	10 %	4 %	6 %
Glesbygden	6 %	10 %	2 %	2 %
Göteborgs A-region	7 %	7 %	12 %	8 %
Malmö/Lund/Trelleborgs A-region	9 %	3 %	9 %	13 %
Uppgift saknas	3 %	3 %	3 %	2 %

Tabell 35 Andel studenter med och utan barn (-17 år) i olika utbildningsformer vårterminen 2003.

Antal barn	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
0	55 %	46 %	73 %	79 %
1	16 %	17 %	11 %	9 %
2	19 %	23 %	9 %	8 %
3	6 %	9 %	3 %	3 %
4	1 %	1 %	1 %	1 %
5	< 1 %	< 1 %	< 1 %	< 1 %
6	< 1 %	< 1 %	< 1 %	< 1 %
7	–	< 1 %	< 1 %	< 1 %
8	–	< 1 %	< 1 %	–
9	–	–	< 1 %	–
10	–	–	< 1 %	–
Uppgift saknas	3 %	3 %	3 %	1 %

Tabell 36 Andel studenter med och utan barn (-17 år) i olika utbildningsformer höstterminen 2002.

Antal barn	Studenter (endast) i utbildning inom Nätuniversitetet	Studenter (endast) i distansutbildning	Studenter (endast) i reguljär utbildning	Studenter samtidigt i reguljär utbildning och i utbildning inom Nätuniversitetet
0	55 %	47 %	74 %	78 %
1	16 %	17 %	11 %	9 %
2	19 %	23 %	9 %	8 %
3	6 %	8 %	3 %	3 %
4	1 %	1 %	< 1 %	1 %
5	< 1 %	< 1 %	< 1 %	< 1 %
6	< 1 %	< 1 %	< 1 %	-
7	-	< 1 %	< 1 %	< 1 %
8	-	< 1 %	< 1 %	-
9	-	< 1 %	< 1 %	-
10	-	-	-	-
Uppgift saknas	3 %	3 %	3 %	2 %

Tabell 37 Studenternas närhet till högskoleorten. Utbildning inom Nätuniversitetet.

	ht 2002	vt 2003
Antal lärosäten	31	30
Antal registreringar	26 926	29 958
Ingen uppgift	680 (3 %)	641 (2 %)
I samma län som högskoleorten	15 209 (56 %)	16 186 (54 %)
I närliggande län i förhållande till högskoleorten	4 318 (16 %)	4 379 (15 %)
I övriga län	6 719 (25 %)	8 752 (29 %)

Not: Siffrorna inom parentes anger andel av antalet registreringar.

Tabell 15 Studenternas närhet till kursorten. Utbildning inom Nätuniversitetet.

	ht 2002	vt 2003
Antal lärosäten	31	30
Antal registreringar	26 926	29 958
Ingen uppgift	680 (3 %)	641 (2 %)
I samma kommun som kursorten	7 798 (29 %)	8 736 (29 %)
I annan kommun men i samma län som kursorten	6 140 (23 %)	6 509 (22 %)
I övriga län	12 308 (46 %)	14 072 (47 %)

Not: Siffrorna inom parentes anger andel av antalet registreringar.